

MARGRÉT EGGERTSDÓTTIR
OG VETURLIÐI G. ÓSKARSSON

„BETRA ER AÐ GJÖRA SÉR
HJÁLPVÆNLEGAR
EN HRYGGVAR INNBYRLINGAR“

Úr bréfum Jóns Ólafssonar (1705–1779)
og Eggerts Ólafssonar (1726–1768) á árunum 1760–68

1. Bréf í handritum og fyrri útgáfa

JÓN ÓLAFSSON úr Grunnavík og Eggert Ólafsson skipa ólíkan sess í sögu og vitund þjóðarinnar. Eggert er skáldið, endurreisnarmaðurinn og hetjan sem fírst á voveiflegan hátt; Jón úr Grunnavík sérkennilegur grúskari og furðufugl. Stórskáldin Jónas Hallgrímsson og Halldór Laxness hafa skapað ímynd þeirra hvors um sig. Jónas setti Eggert á stall sem fyrirmynd og átrúnaðargoð eins og best kemur fram í kvæði hans, *Hulduljóðum*.¹ Halldór Laxness gerði Jón að persónu í skáldsögu sinni, *Íslandsklukkunni*, þar sem hann dregur upp fremur spaugilega mynd af honum.² Ekki er víst að margir geri sér ljóst að á milli þeirra tveggja var vinátta og gagnkvæm virðing sem staðfest er af bréfum sem fóru á milli þeirra á árunum 1760–68 eða þar til Eggert lést. Megnið af bréfum þeirra Eggerts og Jóns er birt hér á eftir.

Í bréfabók Jóns, AM 996 4to, eru varðveitt nokkur bréf eða réttara sagt bréfsuppköst frá honum til Eggerts. Þau eru skrifuð á árunum 1760–1764 og 1768.³ Bréfabókin er í fjórum bindum og er varðveitt í Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. Sex þessara bréfa eru prentuð hér á eftir. Elsta bréfið er frá 20. maí 1760 (AM 996 4to I, bl. 226v), annað frá

1 Ritverk Jónasar Hallgrímssonar, 4 b., útg. Haukur Hannesson et al., 1. b., *Ljóð og laust mál* (Reykjavík: Svart á hvítu, 1989), 116–23.

2 Sjá Halldór Kiljan Laxness, *Íslandsklukkan*, 3. útg. (Reykjavík: Helgafell, 1969), 119ff, 343, 344, *passim*.

3 Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, Safn Fræðafjelagsins um Ísland og Íslendinga, 5. b. (Kaupmannahöfn: Hið íslenska fræðafélag, 1926), 325.

Því réttu ári síðar, 7. maí 1761 (AM 996 4to II, bl. 233v), hið þriðja frá 8. til 10. maí 1762 (AM 996 4to II, bl. 276v–279r), fjórða bréfið frá 10. maí 1763 (AM 996 4to II, bl. 329r–331v), hið fimmta frá 17. maí 1764 (AM 996 4to II, bl. 368r–371v) og sjötta bréfið frá 18. maí 1768 (AM 996 4to III, bl. 511r–513r). Bréf frá Jóni til Eggerts er einnig í AM 974 4to en í því handriti er uppkast að latneskri þýðingu Jóns á *Snorra-Eddu*. Jón bar undir Eggert ýmis álitamál varðandi frágang þýðingar sinnar og vildi m.a. prýða hana með myndum sem hann vonaðist til að Eggert mundi gera.⁴ Enn fremur eru til minnismiðar um væntanlegar bréfaskriftir til Eggerts í AM 998 4to, bl. 22r o. áfr. og bl. 68r–69r.

Bréf Eggerts Ólafssonar til Jóns frá árunum 1760–67 eru varðveitt í JS 472 4to en prentuð í *Andvara* 1 (1874): 172–93, m.a. bréf frá 1762 þar sem Eggert getur þess að Jón hafi gefið honum skrá um rit sín; sú skrá er glötuð en frumskrá Jóns er í AM 990 4to;⁵ og bréf dags. 14. sept. 1763 þar sem Eggert getur um *orþografiureglur* sínar eða rétttritabók.⁶ Þá eru til bréf í AM 429 fol., bls. 221, ásamt uppskrift í Lbs. 817 4to og 1220 4to, þessi síðustu varðandi *Snorra-Eddu*-þýðingu Jóns. Bréf Eggerts til Jóns eins og þau voru prentuð í *Andvara* eru nú aðgengileg á timarit.is, stafrænum vef Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns, og eru þau endurútgefin hér en stafsetning færð til nútímahorfs. Skýringar neðanmáls við bréf Eggerts eru einnig birtar óbreyttar eins og þær eru í *Andvara*.⁷ Bréfum Jóns til Eggerts og Eggerts til Jóns er hér raðað í tímaröð og skiptast því á frum-útgefin bréf Jóns og endurprentun bréfa Eggerts.

2. Samband Jóns og Eggerts

Jón Ólafsson fæddist árið 1705 í Grunnavík í Jökulfjörðum. Foreldrar hans voru séra Ólafur Jónsson og Þórunn Pálsdóttir. Faðir hans dó í stórubólu árið 1707 og fimm árum seinna var Jóni komið í fóstur hjá Páli lögmanni Vídalín í Víðidalstungu. Þar ólst hann upp. Bróðir Jóns, Erlendur, ólst

4 Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 294.

5 Vilhjálmur Þ. Gíslason, *Eggert Ólafsson, Íslensk endurreisn*, 2. b. (Reykjavík: Bókaverslun Þorsteins Gíslasonar, 1926), 162.

6 Sbr. Vilhjálmur Þ. Gíslason, *Eggert Ólafsson*, 162.

7 „Nokkur bréf Eggerts Ólafssonar 1760–1767,“ *Andvari* 1 (1874): 172–93. Útgefanda er ekki getið en í ritnefnd *Andvara* voru þeir Björn Jónsson, Björn Magnússon Ólsen, Eiríkur Jónsson, Jón Sigurðsson og Sigurður L. Jónasson.

upp hjá bróður Páls lögmanns, Jóni biskupi Vídalín, og varð sýslumaður í Ísafjarðarsýslu. Jón menntaðist heima hjá Páli lögmanni sem síðan kostaði skólagöngu hans í Hólaskóla árin 1720–22.

Að loknu námi vann Jón fyrir lögmanninn, m.a. sem skrifari hans. Haustið 1726 sigldi Jón til Kaupmannahafnar og gekk í þjónustu Árna Magnússonar og var einn nánasti samstarfsmaður hans uns Árni lést í janúar 1730. Eftir það stundaði Jón ýmis ritstörf, vann við uppskriftir og las prófarkir og frá 1732 var hann styrkþegi sjóðsins sem stofnaður var eftir Árna Magnússon.

Jón bjó í Kaupmannahöfn til 1743, fyrir utan sumarið 1735 sem hann varði á Íslandi og veturinn eftir, en þá dvaldist hann í Noregi. Hann stundaði nám í guðfræði við Hafnarháskóla og tók embættispróf þaðan 1731. Fyrsta tilraun hans til að fá embætti á Íslandi gekk ekki eftir og ekki fékk hann heldur starf þegar hann dvaldist hér á landi 1735. Eftir það mun áhugi hans hafa dofnað. Hann vann áfram fyrir Árnanefnd en sumarið 1743 sagði hann upp starfi sínu og hélt til Íslands. Þar bjó hann næstu átta árin, til 1751, en sneri þá til baka til Kaupmannahafnar. Jón bjó í Danmörku til æviloka. Hann kom aldrei aftur til Íslands og fór varla út fyrir borgarmúra Kaupmannahafnar þau 28 ár sem hann átti ólifðuð.

Jón Ólafsson var iðinn fræðimaður og skrifaði gríðarmargt á langri starfsævi, þúsundir blaðsíðna þegar allt er talið, fyrst og fremst um íslenskar bókmenntir og íslenska tungu en einnig um náttúruvísindi, persónusögu og margt annað. Mesta verk Jóns er handrit að íslensk-latneskri orðabók (AM 433 1 fol.), næstum 6000 blaðsíður í níu bindum (síðar skipt í 15 bækur), sem segir meira en mörg orð um feikilega atorku hans. Einungis lítill hluti rita Jóns hefur hingað til komist á prent, ef til vill um 40 verk, flest smá. Hann var mistækur og margt af því sem hann setti saman á síðari hluta ævi sinnar er ekki hæft til útgáfu, að minnsta kosti ekki í heild sinni. Þá var hann ekki heill heilsu og skrifaði margt sem ekki hefði í sér neinn tilgang að gefa út, og þar að auki breytti hann mörgu og umskrifaði í eldri verkum sínum allt fram til dauðadags, margt af því til verri vegar.

Eggert Ólafsson fæddist sama ár og Jón Ólafsson fór til Hafnar. Hann útskrifaðist úr Skálholtsskóla 1746 og fór til Kaupmannahafnar til náms þá um haustið. Eggert varð baccalaureus í heimspeki 1748, lagði einkum stund á náttúruvísindi en var ella mjög vel að sér og fjöhlíða og skáld. Hann varð styrkþegi Árnasjóðs og á vegum sjóðsins fóru þeir Bjarni Pálsson, síðar

landlæknir, í sinn fyrsta rannsóknarleiðangur til Íslands árið 1750. Ári síðar ákvað Danska vísindafélagið að kosta annan og meiri leiðangur þeirra félaga og ferðuðust þeir um Ísland 1752–57. Afrakstur ferðanna kom út 1772, *Ferðabók Eggerts og Bjarna*, sem svo er nefnd.⁸ Eggert var í Höfn 1757–60, fór þá heim og dvaldist í Sauðlauksdal til 1764 og var enn í Höfn 1764 til 1766. Eggert hefur því farið heim til Íslands haustið áður en Jón skrifar hið fyrsta af eftirfarandi bréfum til hans. Eggert varð varalögmaður sunnan og austan í apríl 1767 og kvæntist sama haust Ingibjörgu Guðmundsdóttur.

Jón getur bræðra Eggerts í bréfunum, Jóns Svefneyings, sem fæddur var 1731 (var í Höfn frá 1753 og alla ævi, d. 1811), Magnúsar, f. 1728, var í Höfn frá 1754, og Jóns yngra, f. um 1738, kom til Hafnar 1758, dó 1775. Jón segir í bréfi til Eggerts í maí 1761: „yðar æruríku bræður [...] Þeirra herbergi er skammt frá mér, og kem eg því til þeirra þess á milli og mæti ei nema góðu einu af þeim. Þó álasa eg þar fyrir eigi löndum vorum, síst sem eg finn að aumkast yfir efnalítið tilstand mitt í aðsígandi aldurdómi. Guð launi þeim öllu góðu!“⁹ Þeir virðast allir hafa reynst Jóni vel, og einnig Eggert bróðir þeirra og Bjarni Pálsson sem einnig kemur aðeins við sögu, og getur Jón Helgason þess sérstaklega í riti sínu um Jón Ólafsson¹⁰ að Eggert, Jón Svefneyingur og Bjarni Pálsson hafi verið góðir vinir Jóns Ólafssonar. Í fréttasýrpu Jóns, þar sem hann getur drukknunar Eggerts Ólafssonar, kallar hann atvikið „það grátlega lát þess góða manns Eggerts lögmanns“.¹¹ Eggert var svo góður Jóni og vinveittur að hann útvegaði honum konungsbréf 1760 til þess að hann gæti ánaðnað Ragnhildi dóttur sinni jörðina Syðri-Stapa, en Ragnhildur var fædd utan hjónabands og þurfti Jón því sérstakt leyfi til þess og hafði ámalgað það við Erlend bróður sinn sem svaraði því engu.¹²

Eggert var áhugasamur um margt hið sama og Jón Ólafsson og má hér rekja nokkur dæmi þess. Eggert kynnti sig á námsárum sínum sem

8 *Vice-Lavmand Eggert Olafsens og Land-Physici Biarne Povelsens Reise igiennem Island, foranstaltet af Videnskabernes Selskab i Kiøbenhavn, og beskreven af forbemeldte Eggert Olafsen*, 2 b. Sorøe, 1772. (Íslensk þýðing eftir Steindór Steindórsson: *Ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar um ferðir þeirra á Íslandi árin 1752–1757*, 2 b. [Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja, 1943].)

9 AM 996 4to II, bl. 233v, sjá bls. 166–67.

10 Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 255.

11 Sama rit, 255 (AM 995 4to).

12 Sama rit, 256.

nemanda íslenskra náttúrufræða, heimspeki og norrænna fræða,¹³ og gæti sú lýsing allt eins átt við um Jón. Jón Ólafsson skrifaði um íslenska rétt-ritun upp úr 1730 (AM 435 fol.) og hið sama gerir Eggert 30 árum síðar.¹⁴ Hann nefnir þar að vísu hvergi Jón, þótt hann hljóti að hafa þekkt ritgerð hans.¹⁵ Jón skrifaði um rúnir (Runologia 1732, AM 413 fol.) og hið sama gerði Eggert;¹⁶ Jón býr þar til ýmis nýyrði og má þarna sjá merki málhreins-unarstefnu sem fékk síðan byr undir báða vængi með Eggerti og síðar Lærdómslistafélaginu.¹⁷

Báðir voru þeir Jón og Eggert málfræðingar og báðir skáldmæltir þótt hæfileikar Eggerts hafi verið meiri en Jóns á því sviði. Þeir ortu báðir kvæði fyrir erfidrykkju sem haldin var eftir Pál Bjarnason Vídalín (1728–1759). Hann var sonur Bjarna Halldórssonar sýslumanns á Þingeyrum og konu hans, Hólmfríðar Pálsdóttur Vídalín. Páll varð baccalaureus í heimspeki frá Kaupmannahöfn 1745, fór síðan til Leipzig og lagði stund á ýmsar fræðigreinar. Hann lést í Leipzig, þótti frábærlega vel gefinn og var latínuskáld. Í fyrrisögn segir að vísurnar hafi Eggert Ólafsson og Jón Ólafsson kveðið í erfisveislu þeirri er Skúli fógeti hélt eftir Pál í Kaupmannahöfn 23. febrúar 1759.¹⁸ Báðir skrifa þeir nöfn sín upp á latínu en óhætt er að fullyrða að kvæði Eggerts sé heldur myrkara og torskildara en kvæði Jóns. Vísurnar eru varðveittar í JS 472 4to, bl. 67r–68v¹⁹:

Echardtus Olavius

Fregn kom, farið í gögnum
feigðar lok, hefur úr þoku
við-dæll, sá er veitti góðan
varning, arfi Bjarna:

13 Vilhjálmur Þ. Gíslason, *Eggert Ólafsson*, 34.

14 „Rétttritabók“ Eggerts er varðveitt í nokkrum handritum, sjá Kristín Bjarnadóttir et al., „Skrá um íslensk málfræðirit til 1925: Mart finna hundar sjer í holum,“ *Íslenskt mál og al-menn málfræði* 10–11 (1988–89): 196–97.

15 Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 86.

16 Vilhjálmur Þ. Gíslason, *Eggert Ólafsson*, 171.

17 Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 67.

18 „In obitum Pauli VIDALINI Bjarionis filii, Lipsiæ, anno MDCCLIX, mense Januario, e vivis sublato Epigrammata aliquot studiosorum Islandorum, dum a nobilissimo et consult-issimo viro Domino Skulone Magnæo ...“.

19 Sbr. Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 330.

bók-nám brást al-himins
(bauð léttir við þetta
Páli) mold hveim und hylur
hand Sax-versku landi.

Johannes Olavius (Brachy-colpius)²⁰

Æ! hvað lífsins völt er von
virða í þessum heimi!
Páll er í burtu Bjarna son:
blessan Guðs hann geymi!

Hyggi virðar hér til sanns,
hvernin það til gengur;
dóttur-son hins mikla manns²¹
mátti ei lifa lengur.

Og það líka einnin hér
at-huga nokkuð bæri,
þá Guð landi lið-semð tér
lifir hans verkafæri.

Jón eignaðist árið 1756 handrit með kvæðum Eggerts (Thott 486 8vo, uppskr. í Lbs. 853 4to), sem Eggert hafði gefið Erlendi bróður Jóns árið 1755, og hélt Jón áfram að safna í það kvæðum Eggerts.²² Hér má líka geta kvæðis Eggerts um sótt og dauða íslenskunnar sem varðveitt er m.a. í Lbs. 853 4to, bls. 2–23,²³ en á eftir því í sama handriti (bls. 24–29) er kvæði eftir Jón, að

20 Í fyrirögn fyrir ævisögu Árna Magnússonar sem Jón samdi um 1768 og er varðveitt fremst í AM 437 fol. nefnir hann sig: JOHANNEM OLAVIUM, (Brachy-colpium, Is-landum) og í ritverkaskrá sinni sem hann samdi um líkt leyti og varðveitt er í sama handriti (bl. 85v) segist hann nefna sig Brachycolpium til aðgreiningar frá Jóni Ólafssyni úr Svefneyjum eða „de Svefneyis (seu Hypnesium)“. Sbr. neðanmálsgrein 142 (úr *Andvara*). Á spássíu ævisögunnar hefur Jón skrifað á latínu: Herra Eggert Ólafsson yfirlesi, rannsaki endurskoði, leiðrétti og útleggi.

21 Skýring Jóns neðanmáls: „scil. Paals lógmanns“.

22 Vilhjálmur Þ. Gíslason, *Eggert Ólafsson*, 174.

23 Sjá Jón Ólafsson úr Grunnavík, „Animadversiones aliquot & paulo fusior præsentis materiæ explanatio. Hugleiðingar um sótt og dauða íslenskunnar,“ útg. Gunnlaugur Ingólfsson et al., *Gripla* 10 (1998): 137–54.

efni líkt kvæði Eggerts en er jafnframt lofgjörð um það;²⁴ þar á eftir kemur ritgerð Jóns, „Hugleiðingar um sótt og dauða íslenskunnar“.²⁵

Þrem árum eftir að Eggert kom til Hafnar sendi hann frá sér ritið *Enarrationes Historicae de Natura et Constitutione Islandice Formatae et Transformatæ Per Eruptiones Ignis* [...] (Kh. 1749), og 1751 annað rit um eldfjöll, eða réttara sagt um hjátrú varðandi eldfjöll, *De ortu et progressu superstitionis circa Ignem Islandiæ subterraneum* [...] (Kh. 1751)²⁶ og til er stutt hugleiðing eftir Jón um hið sama í AM 998 4to, bl. 68r–69r, með fyrirsögninni „Við monsieur Eggert“ og hefur Jón ætlað að ræða efnið við hann. Þá má og geta þess að kennari Eggerts eða præceptor í Höfn var J. Fr. Ramus, sem m.a. skrifaði um stjörnufræði og eðli norðurljósa,²⁷ og líklega þrem árum fyrir dauða sinn skrifaði Jón stutta ritgerð um norðurljós.²⁸

Í riti sínu um Eggert Ólafsson segir Vilhjálmur Þ. Gíslason þetta um Jón Ólafsson, eftir að hann hefur gert nokkra grein fyrir málfræði- og fornfræðastörfum Eggerts:

Öll þessi störf Eggerts skipa honum í fremstu röð fornfræðinga og málfræðinga sinnar samtíðar. Þessum fræðum var að vísu öllum ábótavant. Koma annmarkarnir ekki sist fram hjá fræðimanni eins og Jóni Grunnvíking, sem fyrir erfiðar aðstæður og eðlisbresti sjálfs sín verður að grúskara og fúskara, sem eftir langa æfi fellur frá flestum verkum sínum á hálfkörüðum reitingi, svo að fæst þeirra eru verðmæt, nema orðabókardrögin og nokkrar ritgerðir. Sumt í fari Jóns Grunnvíkings eru þó einkenni aldarfarsins í þessum efnunum, safneðlið, smásmyglin og lærdómsprjálið, og kemur einnig nokkuð fram hjá þeim Svefneyjarbræðrum Eggerti og Jóni og sr. Gunnari Pálssyni. En að nokkuru leyti hafa þeir Svefneyingar þó jafnframt

24 Sbr. Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 306–08.

25 Bls. 30–31: „Animadversiones aliquot, et paulo supor præsentis materiæ explanatio“; bls. 31–35: „Appendices duæ. quarum pror agit De Statu Reipublicæ“; bls. 35–44: „Appendix posterior. De Causis Corruptelæ Lingvæ Islandicæ.“

26 Sjá Vilhjálmur Þ. Gíslason, *Eggert Ólafsson*, 40–42.

27 Sama rit, 33.

28 Jón Ólafsson úr Grunnavík, „Meiningar ýmislegar um það svokallaða norðurljós,“ útg. Veturliði G. Óskarsson, í *Vitjun sína vakta ber: Safn greina eftir Jón Ólafsson úr Grunnavík*, ritstj. Guðrún Ingólfsdóttir et al. (Reykjavík: Góðvinir Grunnavíkur-Jóns og Háskólaútgáfan, 1999), 81–90.

orðið til þess öðrum fremur, að benda á ný atriði í þessum efnum og höfuðrit þeirra²⁹ um þau mega jafnframt heita höfuðrit tímabilsins, hvort á sínu sviði. Samúð Eggerts og skilningur á störfum annarra í þessum efnum sjest m.a. í brjefum hans til Jóns Grunnvíkings.³⁰

3. Efni bréfanna

Um bréf þau sem hér eru prentuð og birt er þetta að segja: Jón hefur víða bætt ýmsu við á spássíu, eins og hans er vandi, og er margt af því á skjön við annað efni bréfanna. Fróðlegt hefði verið að vita hvort raunveruleg lokagerð bréfanna hafði þessar viðbætur en ósennilegt er að nokkurt þeirra hafi varðveist. Stundum gleymir Jón sér og fer um víðan völl í óskyldum hugleiðingum; í bréfinu frá 1764 er t.d. heil blaðsíða með skýringum í anda samdráttarkenninga Jóns um nafnið *Eggert*,³¹ en slíkt átti Jón til að gera á efri árum, sendi þá kunningjum sínum útskýringar á nöfnum þeirra „enda var högum hans þá svo komið, að honum voru ekki aðrir hlutir handbærari til vingjafa,“ eins og Jón Helgason kemst að orði.³²

Bréfin einkennast mjög af því að Eggert skrifar fullur bjartsýni á framtíðina frá Íslandi en Jón virðist líta svo á að hann sé á grafarbakkanum og sér ekkert nema eynd og volæði í Kaupmannahöfn.³³ Vonarstjarnan helsta er þó Eggert og framtíð hans og lands og þjóðar.

Það sem einkum ber á góma í bréfunum er almenn líðan og líf skjör, munur á því að búa á Íslandi og í Kaupmannahöfn, ritstörf hvors um sig, kveðskapur þeirra — ýmsar fréttir af vinum og kunningjum, einnig fjandvinum, svo og fréttir af gangi mála um víða veröld. Eggert greinir frá brúðkaupum, málaferlum og dauðsföllum á Íslandi; Jón nefnir dýrtíð í Kaupmannahöfn, óhóf í klæðaburði, kómedíur og annað „franskt narrari“

29 Hér á Vilhjálmur við rit Eggerts um stafsetningu og sennilega orðsafn Jóns bróður hans, sem varðveitt er í handritinu Rask 16. Orðabók eftir Jón Svefneying var í prentun 1807 en brann.

30 Vilhjálmur Þ. Gislason, *Eggert Ólafsson*, 172–73.

31 Um það hafði Jón skrifað Eggerti áður, sbr. svar Eggerts í bréfi 14. sept. 1763.

32 Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 132.

33 Þess má geta að Eggert orti kvæðið „Hafnarsæla“ þar sem hann lýsir dásemdum Kaupmannahafnarborgar (sbr. Svanhildur Óskarsdóttir, „Hafnarsæla,“ í *Margarítur hristar Margréti Eggertsdóttur fimmtugri 25. nóvember 2010*, ritstj. Guðvarður Már Gunnlaugsson et al. (Reykjavík: Menningar- og minningarsjóður Mette Magnussen, 2010), 84–86). Kvæðið var prentað í fyrstu útgáfu kvæða Eggerts 1832.

og mikla neyslu á víni og kaffi, en segir einnig fréttir af Katrínu keisaraynju í Rússlandi og Jesúítum á Spáni. Þá nefnir hann unglinginn Jón Grímsson úr Húnavatnssýslu sem sé í Kaupmannahöfn að læra aldingarðakunst.³⁴ Eggert lýsir fyrir Jóni „globum“ eða hnattlíkani sem hann hafi heima hjá sér. Hann sé „stór sem ungbarnshöfuð, gjörður af íslenskum höndum, í sínum völtrum, illumneraður með heimsálfum, löndum og höfum“.³⁵ Í öllum bréfunum má greina áhyggjur Jóns af framtíð Íslands. Hann nefnir niðurlægingu og hnignun biskupsstólanna og verður hugsað til þeirra Guðbrands biskups Þorlákssonar og Brynjólfs biskups Sveinssonar. Í síðasta bréfi sínu til Eggerts 1768 nefnir hann að sér hafi borist til eyrna fyrirætlanir um sölu landsins. Honum blöskrar það að vonum og kýs að ræða ekki frekar.

Í bréfinu sem Eggert skrifar 1760 lætur hann mjög vel af sér og dvöl sinni á Íslandi. Fram kemur að hann hefur ákveðið að dveljast hjá mági sínum, Birni Halldórssyni í Sauðlauksdal og systur, þar sem foreldrar hans eru einnig. Jón segist, í bréfi 7. maí 1761, skilja vel að Eggert sé ánægður á Íslandi og uni sér betur en „í þessari Kaupenhafnarfullsælu, er óreyndir menn hyggja þar í landi“.³⁶

Næsta bréf (í september 1761) skrifar Eggert líka í hasti; það er naumur tími, sennilega til að ná skipinu, og hann byrjar á því að láta vita að honum og hans fólki líði vel. Fram kemur að vetur hefur verið mjög harður og sumarið „yfírmáta kalt, þó grasvöxtur ei mjög lítill, og sumstaðar nær meðallagi, víðast nýting góð. Þorskaflí víðast harðla lítill [...]“.³⁷ Eggert þakkar Jóni fyrir hans „góða latínska kvæði: Beatus ille, qui procul negotiis etc. En þar þér skulið carmine lofa það svo tranquillum vitæ genus, þá læt eg yður vita, að síðan eg fór frá Höfn, missta eg alla lyst til að yrkja“.³⁸ Eggerti líður almennt betur en í Höfn; heilsan er betri og meira næði til ritstarfa. Hann hefur fengið „stofu nýja, vel byggða [...] með kakalóni, bóka- og klæðaskáp, og öðru hagræði, barometro, thermometro, úri, sólskífu, loft uppyfir með

34 Sbr. bls. 183.

35 Sbr. bls. 178.

36 AM 996 4to II, bl. 233v, sbr. bls. 167.

37 Sbr. bls. 168.

38 Sbr. bls. 169. Vilhjálmur Þ. Gíslason segir þó í bók sinni um Eggert (1926, 135) að þrátt fyrir þessa fullyrðingu hafi hann þvert á móti ort sín bestu kvæði og almennt orðið mikið úr verki á þessum árum.

þéttri súð“.³⁹ Hann lýsir matjurtagarði hjónanna í Sauðlauksdal: „Hér eru maturtir yfirfljótanlegar: grænt, hvítt, rautt, snið-savoy-kál, og kaal-raven yfir og undir jörðu, sinnep, spínat, salat, laukar, péturselja etc., næpur, hvítar rófur og rediker. Hér að auk akurgerði með jarðeplum í, hvar af mjöl er gjört til brauðs og grauta. Eg hefi og þar af hárpúður, í stað þess útlenska“.⁴⁰ Einnig nefnir hann sjófisk og rjúpnaveiðar. Hann segist aldrei hafa lifað náðugra og óskar þess þannig allan sinn aldur njóta mega „ef guð ann voru föðurlandi nokkurrar endurnýjunar.“ Hann hvetur Jón til að lesa þessi orð aftur og aftur: „Lesið nú þessa klausu aftur og aftur, nær yður verður þungt í skapi, eður þá þér hugsið til Íslands, því betra er að gjöra sér hjálpvænlegar en hryggvar innbyrtingar. Stutt gaman og skemmtilegt, segir máltækið, svo fer fyrir mér.“⁴¹

Jón hefur í fyrstu vissar efasemdir um þá ákvörðun Eggerts að flytja til Íslands en telur Eggert þó mun betur settan á Íslandi en hann sjálfan í höfuðborginni — eða í hrossaskellu glaumnum eins og hann kallar það — og dáist mjög að ræktunartilraunum hans og segir: „Furðu mikið þykir mér þér hafa getað komið til leiðar um ýmsar plantanir og er slíkt ein hin hreinlegasta og gagnlegasta skemmtan. Nokkrum sinnum hefi eg lesið bréf yðar upp aftur mér til skemmtunar og ei síst vegna þessa pósts“.⁴² Áhugavert er að hér kemur fram hjá Jóni að hann hafi dreymt um verðugan eftirmann eða sporgöngumann, *successorem*, og hafi helst séð þann mann í Eggerti. Hann segir að lífið sé orðið honum leitt og hann telji starf sitt allt hafa verið unnið fyrir gýg nema hann fái „þann successorem, til viðtöku, er vit og vilja hefði með að fara; til hvers eg hefi löngum kosið yður einan sem vitið. En eg finn hvað mér líður að líkast er eg, að eg muni fá ár draga yfir höfuð“.⁴³

Í bréfunum vikur Jón að þýðingu sinni og í raun útgáfu á *Snorra-Eddu* sem var vandasamt verk sem hann lagði mikinn metnað í og var sannarlega þrekvirki.⁴⁴ Fram kemur hve mikla alúð hann lagði í þetta verkefni. Hér koma einnig fram áhyggjur hans af því að ævistarf hans verði engum að gagni og einskis metið. Hann gerir sér fulla grein fyrir eigin tilhneigingu

39 Sbr. bls. 169–70.

40 Sbr. bls. 170.

41 Sbr. bls. 171.

42 AM 996 4to II, bl. 278r, sbr. bls. 175.

43 AM 996 4to II, bl. 278v, sbr. bls. 175.

44 Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 291–97; Sverrir Tómasson, „Tilraun til útgáfu. Snorra Edda Jóns Ólafssonar úr Grunnavík,“ [væntanleg 2013].

til þunglyndis sem hann veit að hann þarf að berjast gegn. Hann fór meira að segja í danstíma í Kaupmannahöfn til að vinna bug á þunglyndi sínu.⁴⁵ Síðar í sama bréfi reynir hann að hugga sig við Hóras en það gengur illa: „Það kostar nokkra áreynslu að hafa æqvum animum þegar allt hitt nálæga brestur eins og fyrir mér og vita þó fyrirfram að varla nýtur nokkur. Eg er ei sá hinn sami sem get skafið öldungis út mitt melancholiska þunggeði og þankagræðsku þá flest bægir“.⁴⁶ Svo segir hann: „Veit eg á Íslandi er slæmt efnalausum, líka hér ei síður; en það er kúnstin að geta snúið slíku sér til góðs“.⁴⁷

Í svarbréfi til Jóns 17. september 1762 rekur Eggert mjög nákvæmlega hvernig ræktunin gengur: „Maturtavöxtur er hér í Sauðlauksdal miklu betri en í fyrra [...]“.⁴⁸ Hann segir Jóni frá kvæði sínu *Búnaðarbálki*, lýsir byggingu þess og kaflaskiptingu og segir lokakaflann fjalla um það „hvern veg góðir bændur kunni að lifa glaðir og vel ánægðir, og hafa alls konar nægtir á Íslandi“. Að lokum segir hann:

Yður get eg ekkert huggað, þó gjarnan vildi, nema með því, sem algengið er, að segja: maður hljóti að vera þolinmóður. Það er fljótt sagt, en seint gjört. Það besta ráð er, að setja sitt traust til hins góða guðs, vænta hans náðar og aðstoðar með öruggri trú, og styrkjast svo í honum. Þessi eru þau einu úrræðin, þá allt brestur [...].⁴⁹

Í bréfi frá Jóni sem skrifað er 10. maí 1763 þakkar hann Eggerti innilega bréfið og alla góðvild í sinn garð en honum er þó þungt í skapi því að hann óttast „að það sem eg hefi haft ómak fyrir að pára saman, eftirkomendum mínum til fyrirgreiðslu verður einskis metið, eður helst fyrir ónytjurugl eður með öðru móti kemur fæstum fyrir sjónir, því eg merki vel að þankar flestra landa vorra ganga annan veg, þeir sjá líka mín dæmi og annarra hvað þeir njóta þvílíks í framtíðinni etc.“.⁵⁰ Í þessu sama bréfi segist Jón hafa gert skrá yfir ritverk sín. Hann telur að þar muni sumt þykja „fánýtt“ og

45 Þetta kemur fram í bréfi Jóns til Bernhards Möllmann prófessors en þar kallar hann sig „et galt melancholisk mændiske“ og hafi hann reynt bæði dans og önnur ráð til að vinna bug á þunglyndi, sbr. Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 231.

46 AM 996 4to II, bl. 278v, sbr. bls. 176.

47 AM 996 4to II, bl. 279r, sbr. bls. 176.

48 Sbr. bls. 177.

49 Sbr. bls. 179.

50 AM 996 4to II, bl. 329r, sbr. bls. 180.

„óviðkomandi antiqvítætum“, t.d. matreiðslukver á dönsku. Hann nefnir þýðingu sína á Nielsi Klim eftir Holberg sem samin var á latínu 1741 en Jón þýddi nokkrum árum síðar úr þýsku.⁵¹ Hér nefnir Jón einnig rit það sem hann hefur orðið frægur fyrir að endemum, *Contractismus*, sem hann sjálfur taldi eitt merkasta framlag sitt til fræðanna. Ritið byggist á þeirri hugmynd hans „að flest hin styttri orð í íslenzku hefði fyr verið samsett en dregið saman. [...] tók Jón að safna skýringum sínum eftir þessari meginreglu í sjerstaka syrpu, svonefndan Contractismus“.⁵² Í lokin kvartar hann enn um sinnuleysi landa sinna. Eggert svarar sama ár, 14. september,⁵³ og segir: „Að þér lifið enn, og haldið við það sama heilsufar, þótt ei sé fullleg alheilsa, þá gleðst eg samt, að ei er þyngri en var, og óska gjarnan að betri mætti verða að guðs vilja, bæði heilsufarið og önnur vellíðan. Eg veit það glögg, hvílík ævin yðar er, eg sá það á sjálfum mér nokkuð, en þó fleira á öðrum, sumt í spegli, sumt í ráðgátu.“⁵⁴ Lýsing hans á Íslandi er þessi: „Árferðið er hér á landi það allra besta til lands og sjóar [...] Veturinn var hinn allra-besti [...] Allir Íslendingar hafa nú full hús matar. Guð gefi þeim vel með að fara!“⁵⁵ Hann óskar Jóni þess að Guð gefi honum huggun og hjálp í hans útflendingsskap og allra helst að hann megi „fá ánægju með ellinni“.⁵⁶

Jón skrifar Eggerti 17. maí 1764. Þar kemur m.a. fram að Jón hafi setið fjóra daga í varðhaldi og soltið⁵⁷ en ekki er ljóst hverjar sakirnar voru. „Hann [Eggert] kom til Kh. haustið næsta eftir“ stendur ofan bréfsins.⁵⁸ Eggert svarar 1. september 1767. Þakkar fréttirnar sem Jón sendi. Segir svo: „Héðan af landi er fátt gott í fréttu nafni. Það sem eg veit yður er kært að heyra: mín og minna vellíðan, og heilsan í skárri lagi, fyrir hvað allt einum guði þakka ber“.⁵⁹ Hann segir þó m.a. fréttir af frönsku stríðsskipi sem kom á Patreksfjörð; „offiserar, flestir ungir aðalsmenn, hæverskt og vel siðað

51 Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 242–45.

52 Sama rit, 311.

53 Þar kemur fram að Jón hafi sent honum bréf 10. júní (á að vera maí) 1763.

54 Sbr. bls. 186. Hér vitnar Eggert í Pál postula: „Nú sjáum vér svo sem í skuggsjá, í ráðgátu, en þá munum vér sjá augliti til auglitis. Nú er þekking mín í molum en þá mun ég gjörþekkja eins og ég er sjálfur gjörþekktur orðinn.“ (I. Kor. 13,12).

55 Sbr. bls 186.

56 Sbr. bls. 188.

57 Sbr. Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 250.

58 AM 996 4to II, bl. 368r.

59 Sbr. bls. 191.

fólk, héldu strangan stríðsaga, og engum leyft, undir járn og harða refsing, að fara inn í nokkurt íslenskt hús, án leyfis yfirmanna.“⁶⁰

Jón skrifar Eggerti síðast í maí 1768 og er mjög hátt stemmdur vegna þess að Eggert er orðinn vicelögmaður. Hann ávarpar hann með þessum orðum: „Eðla og hávísi herra lögmann. Hátt virðandi ágæti vin! [...] Guð gefi yður bestu farsæld til yðars vel uppbyrjaða búskapar sem ráðahags er nauðsynlega verður með að fylgja [...] vona eg að þér sýnið enn manndyggð yðar í útvalningu egtamakans og byggja þannin uppá ætt yðar. Drottinn blómgi yðar hagan allan með bestu blessan í hvertveggja standinu so allt það verði til góðs yndis og ávaxtar“.⁶¹ Þetta bréf mun Eggert aldrei hafa fengið í hendur því að hann druknaði 30. maí sama ár.

— o —

Stafsetning bréfa Jóns Ólafssonar er hér að mestu færð að nútímahætti. Í bréfum hans er allmikið um útstrikanir og viðbætur milli lína og á spássíu og er okkur þar nokkur vandi á höndum að velja hvað skuli tekið með og hverju sleppt. Hér er sú leið oftast farin að taka tillit til útstrikana höfundar og viðbóta eða breytinga sem lúta að orðalagi og málfari, en ýmsum spássíuviðbótum sleppt þegar þær snerta lítt eða ekki meginefni bréfsins. Talsvert er um hálfar og heilar setningar á latínu og eru flestar þeirra þýddar í þessari útgáfu; iðulega bæta þær þó litlu við merkingu textans og eru fremur lærdómsfrasar og innskot.

60 Sbr. bls. 192.

61 AM 996 4to III, bl. 511r, sbr. bls. 193, 194–95.

1. Bréf til Eggerts Ólafssonar 20. maí 1760

AM 996 4to I, bl. 226v:

Monsieur Eggert til, verður ferðugt í kvöld.⁶²

Mikilsvirðandi æruríki heiðursmann amice in paucis integerrime omnia favsta!⁶³

Til vonar og vara, að þessar línur berist yður þó marklitlar séu, þá hripa eg þær, einasta til að þakka fyrir allt gott og vel gjört, sem í vetur þér og ásamt yðar góða bróður merkilega sýnduð um erindi mitt.

Mín allshugar ósk er að sjóreisán hafi vel af leiðst, og eins gangi hingað-reisan, ef hennar er í haust von, eður nær sem hún verður. Nú samstundis í dag, kl. 4 eftir miðdag tók eg afskeið við doktor Bjarna Paulsson,⁶⁴ hvern Guð sömuleiðis alltið lukkulega leiði. Mikill söknuður er að ykkur báðum, præstantissimis hujus temporis nostratium,⁶⁵ sem hér hafa verið.

Eg lifi við hið sama í basli mínu, en mér er huggun að bræðrum yðar sem eftir eru, einkum mínum æruríka nafna, sem allt vill mér til góðs gjöra og lætur sér það eigi leiðast. Mér kom í hug að ávarpa yður með einnri stöku að skilnaði, en eg veit þér eruð eigi gefinn fyrir því, þar þér kunnið sjálfur miklu betur.

So vel sem hérvera ykkar beggja monsieur B. hefir merkileg verið, líka eins afskeiðið. Það er óþarft að fylla upp þenna flýtiseðil með fleiri orð, utan óskum sjálfákjósanlega Guðs blessunar til yðar, bæði til ferðalagsins og annars um varðandi, og gefi mér þá lukku, að mega sjá yður aftur í góðu tilstandi. Eg hugga mig við nafna minn elskulegan og bræður ykkar á meðan en sjálfskylt er mér alltið að stunda yðar manndómlegar og merki-legar dyggðir, og minnast alltið með respekti.

Vestræ præstantiæ semper addictissimus⁶⁶

Jón Ólafsson.

Í hasti, Hafniæ, 20. Maji, 1760

62 Á spássíu: „Skrifað og sent.“

63 Þ.e. vinur í litlum og öllum heiðarlegum tilvikum; þ.e. í einu og öllu.

64 Bjarni Pálsson (1719–1779) var skipaður fyrsti landlæknir Íslands þetta vor.

65 Þ.e. þessa besta samvistartíma okkar.

66 Þ.e. sem ávallt þráir yðar ágæti.

En sjáið nú til, að [verði] eigi frónfastir, heldur

Yður jafnan lukkan leiði
lofsverðasti heiðurs mann,
og yðar alla götu greiði,
gangi allt í hag er kann.
En aftur að eg yður sjái
er það mesta fýsna mín,
óskum drottinn lífið ljái,
lofið fái
dygða maður um daga sín.

1. Bréf til Jóns Ólafssonar úr Grunnavík, þá í Kaupmannahöfn, skrifað frá Hjarðarholti í Borgarfirði 10. Septembr. 1760. [Ágrip Jóns í bókhlöðu háskólans í Kaupmannahöfn. Additamenta Nr. 25 í 4to].⁶⁷

[Eggert skrifar:] ... að sér hafi liðið vel, og að hann hafi hitt þar í landi [= á Íslandi] alla náunga sína og vini lífs og heila, og „auk þess árgæsku mikla um allar sveitir, svo eg hresstist eigi alllitið við það, að sjá, hversu guð leikur hér við oss Íslendinga. Hann gefi oss lifandi þekkingu sína, og alvörufefni til að meðtaka svo alla þá náð og blessan, að ei verði oss hans gjöf að hefndargjöf.

Almennum fréttum sleppi eg, og vísa til frænda minna. Eg vil ei gjöra yður þann ómaka, að telja fram almennar fréttir, eður hvað landsins forlög snertir. Höfðingjar landsins koma enn til ykkar í ár: Skúli, Björn og Ólafur;⁶⁸ vil eg óska þeim þess framgangs, sem guð sér hentugastan vera, sínu nafni til dýrðar, og föðurlandinu til uppreistar og nota. Ráðin er mér nú vetrarvist hjá mági mínum síra Birni, vestur í Sauðlauksdal, hvar for-

67 Fyrirsögn útgáfu bréfa Eggerts í *Andvara* 1874 er: „NOKKUR BRÉF EGGERTS ÓLAFSSONAR. 1760–1767“ og við hana er eftirfarandi skýringargrein neðanmáls: „Eggert fór fyrst utan 1746, kom út í Vestmannaeyjum 1750, og með honum Bjarni Pálsson, stallbróðir hans; ferðuðust um Suðurland og fóru utan um haustið. 1752 komu þeir út aftur báðir samt, og ferðuðust um land í rannsóknunum þar til 1757, þá þeir fóru utan aftur. 1760 kom Eggert út, og var á Íslandi til 1764, kom út aftur 1766, og var síðan á Íslandi til dauðadags.“

68 Þ.e. Skúli Magnússon landfógeti, Björn Markússon lögmaður og Ólafur Stefánsson, þá varalögmaður Sveins Sölvasonar, lögmanns norðan og vestan á Íslandi.

eldrar mínir ogsvo eru. Verður mér þar hús byggt, kakalónn, hýsing og aðrar hægðir, einasta mig vantar skrifarann, sem mér líki við, svo eg er að því leyti öðrum megin handarlama. Vel uni eg mér á Íslandi, og ei í nokkur ár betur en nú, en hvað orma baninn⁶⁹ gjörir við mig, veit eg eigi; hitt syrgi eg ei, þó ei sé nálægur löndum mínum í Höfn næstkomandi vetur. Nú skal ekki angra yður með neinum leiðstöfum, né heldur mæða með bráðleiks fýsn, heldur befala yður al máttugum guði til trausts og halds inn í eilíft líf.

Það segir sá, sem þér þekkið í sumum greinum

Eggert Ólafsson.

Hjarðarholti í Borgarfirði d. 10. Septembr. 1760.

2. Bréf Jóns Ólafssonar til Eggerts Ólafssonar 7. maí 1761

AM 996 4to II, bl. 233v:

Monsieur Eggert Ólafssyni⁷⁰

Ærugöfugi og að ætterni so vel sem atgjörvi ypparlegi og atkvæðamikli góði vin, monsieur Eggert Ólafsson!

Það ætti að vera skylda mín, að vanda yður þær verðugar kveðjur með consideration, frammar flestum er eg nú tilskrifa, þær sem yður sæma og væri réttilega boðlegar. Hugur minn er að vísu fús til þess, en vankunn-átta annarra erinda avocamenta⁷¹, sem distrahera mig um þetta leyti, valda, að það eigi tekst sem yður sæmir og vera ætti.⁷² Samt eiga línur þessar að bera yður alúðarþakkir fyrir tilsent bréf frá Hjarðarholti í Borgarfirði⁷³ þann 10. september næstliðna, sem vottar yðar velvild til mín, er af initiis tenuioribus⁷⁴ tók til að aukast, en yðar æruríku bræður merkilega framhalda. Þeirra herbergi er skammt frá mér, og kem eg því til þeirra þess

69 orma baninn, þ.e. veturinn.

70 Á spássiú: „burt og afhent / afhendist bróður hans monsieur Jóni“.

71 Þ.e. truflunar, ónæðis.

72 Á spássiú: „Líka ætti, ef list ei brysti / bréfið að vandast bragar málum / því skáld eins þarf er skýrast veit eg / letrið þetta leita hyggur.“

73 Þar var Þorgrímur Sigurðsson sýslumaður, móðurbróðir Eggerts.

74 Þ.e. veikur upphafi.

á milli og mæti ei nema góðu einu af þeim. Þó álasa eg þar fyrir eigi löndum vorum, síst sem eg finn að aumkast yfir efnalítið tilstand mitt í aðsigandi aldurdomi. Guð launi þeim öllu góðu! Því meir sem eg hefi þenkt fram í yðar heimferðarfyrirtæki til Íslands, skilst mér það skynsamlegar ýmsra orsaka vegna.⁷⁵ Mér gast vel að vetrarvist yðar hjá náungunum í Sauðlauksdal með aðbúnaði þeim er ávíkið og sjálfur hafið til orkað, en þykist eg fyrir víst vita að yður vanti hentugan skrifara og orkan þess þolinmæðis meðan þér lagið yður einhvern til. Eg þykist geta því nær, og sjá þær orsakir, að þér unið yður þar eigi síður en fyrri í þessari Kaupenhafnarfullsælu, er óreyndir menn hyggja þar í landi. – Eg tek til þess aftur.⁷⁶

2. Bréf til hins sama [Jóns Ólafssonar], skrifað frá Sauðlauksdal 7. Septembr. 1761. [Afskrift Jóns í fyrrgreindu handriti, Additam. Nr. 25 í 4to].

Minn kæri kunnmaður og fornmennsku vinur,

Mr. Jón Ólafsson gamli.⁷⁷

Nú er tíminn seinasti, þó naumur sé, að svara yðar góða bréfi, en læt yður fyrirfram vita, að mér og mínum liður vel, lof sé guði! Mér er gleði að vita það þér lifið enn, en ei bjarglegar en áður, og vonum guð gefi góðan enda. Þar þér nefnið um gjöf til dóttur yðar, þá þurfið ei þér að þakka svo oft það lítið liðsinni, sem ei kostaði nema nokkur spor. Nú er í alþingisbókina innfærð staðfesting þeirrar yðar gjafar.⁷⁸ Þar þér nefnið um yðar margföldu acta, þá óska eg hins sama og þér, sem gáfuð mér uppá þau lista að skilnaði, og kynni eg nokkuð í því gott gjöra, skyldi það ei vanta, en tíðin gefur það að vita. Þér óskið, mig reki bráðum þar að landi, sem þér eruð fyrir; það verður máské innan skamms, þó mér sé miður um gefið, hvar á eg mun betur drepa síðar í bréfinu.

Yðar fréttasafn, sem mér tilsenduð, þakksamlega meðtakandi, svara eg fáu þar um, er svars krefði, þessu: Ófriðurinn þar ytra, með Englum,

75 Vísad áfram í framhald á neðri spássi: „Eg meðkynni veikleika skilnings míns, að mér virðist nokkuð kátlegt fyrirtæki yðar að víkja til vors örnu en þó í sumu þræ Hafnia nýtanlegar fósturjarðar, þar þér að undanförnum reyndum meritis sýndust efnilegur til að geta komið yður fyrir til betri framburðar og eflingar. En eftir það eg hefi yfirvegað það með sjálfum mér sýnist mér það mjög so prudanter gjört [...]“

76 Hér lýkur bréfsuppkastinu.

77 Jón bætir við: „elstur alnafna sinna, hinna latínulærðu“.

78 Alþingisbók 1760, Nr. 37.

Frökkum og þjóðverskum mönnum, truflar mig ekki; nulla meo curru etc. Þar þér segið undarlegt, að enginn hafi yrkt til fagnaðarhátíðarinnar í fyrri, nema síra Egill, þá ætla eg hann muni ei sá einasti, þó ei fljóti nema hans dvergafar ofaná, hinum kann upp að skjóta síðan; það eru máské steinnökkvar.

Ei hefi eg séð Hastfers skrif um sauðatíngan. Guð verndi vorn góða kóng frá slysum, og snúi öllu hans æði sér til dýrðar og þóknunar, en mönnunum til gagns. Nú verð eg að launa yður fáu fréttirnar: Fyrimenn hafa dáið, sem nú minnst: síra Sigurður í Holti vestur; hans successor síra Jón Eggertsson frá Skarði. Katrín á Staðarfelli, sem keypt hefir Bogi í Hrappsey, og þangað komin. Síra Jón á Mælifelli norður (góður mann) datt af baki hjá Héraðsvötnum, dauður upp tekinn. Síra Halldór Högnason á Meðallandi, dó og af hestbyltu. Jórunn á Hlíðarenda sálaðist snemma í sumar. Ei man eg fleiri.

Vetur hefir verið hér harður mjög, með frostum og snjóvum, lagðist snemma að, í miðjum októberi, og hélt lengi við; en þar að auki hefir vorið og sumarið verið yfirmáta kalt, þó grasvöxtur ei mjög lítill, og sumstaðar nær meðallagi, víðast nýting góð. Þorskaflí víðast harðla lítill, nema í Vestmannaeyjum. Þar gott, minnst um Suðurnes.

Bærilegt ár fyrir norðan, gott í Trékyllisvík, hákarlsaflí góður, sæmilegt meðalár til lands og sjóar í Barðastrandar- og Ísafjarðarsýslum, þó allra mest á þessum kjálka. Steinbítsaflí góður. Grasár í meðallagi og nýting besta. Draugar hafa hér vestra gengið á báðar hendur (að sögn), nefnilega á Barðaströnd og við Tálknafjörð, en mest í Selárdal, svo undrum gegndu sögurnar, oftast óskýrar. Eg neyddist um síðir að hlutast þar lítið til philosophice og physice, og hjálpaði það sæmilega. Ei koma slíkir andar hér á bæ. Af málaferlum manna er ei mikið að segja, og flest ómerkilegt. Bjarni Halldórsson hefir nú appellerað frá yfirrétti, og vill til hæstaréttar (fóthrumur mjög orðinn). Í stóla-commissioninni verður lítið ágengt. Ei gengur bróður yðar rétt greiðlega morðsmálin tvö, í Ísafjarðarsýslu upp komin, og dæmd til lífleysis á efra lögþingi, nefnilega Ívars barns við stjúp-móður sinni, og Bjarna Kolbeinssonar, er nú fyrir 19 árum rotaði til dauðs frillu sína í Rekavík á Ströndum. Jósep meðvitari er bevísaður samþykkur, sem hana gróf, dæmdur á Brimarhólm nokkra hrið. Klingenbergs orðamál við amtmann munu þér heyra; hann dæmdur í héraði og á þþingi í 50 rd.

multk,⁷⁹ og nokkru betur, líka fjölmæismaður, appellerar og vill komi fyrir Hæstarétt. Í Reykjavík er nú allt með kyrrðum, nema hvað heyrast smiðs-högginn frá Arnarhóli, hvar tugthús af torfi og grjóti er í byggingu, og 8 einir skulu þangað komnir, sem hjálpa til að gjöra stofu sjálfum sér. Allt er það uppá ísl(ensku), eins ísl(enskir) tuktmeistarar. Competera⁸⁰ það brauð: Oddur Eiríksson, gamli skinnamakari, og Gizur bóndi (lögréttumaður) á Arnarhóli. Um hreppstjóramál við herra Finn biskup munu þér heyra. Það er nýtt, að hreppstjórar út af fátækra hýsing stefni biskupum vorum og sækji til sekta, en það mál var forlíkað á Alþingi, hvernig, hefi eg ei skýrlega heyrt, en biskupinn er enn ei kominn hingað, þó bráðum væntanlegur.

Af giftingum man eg ei margt, nema hvað Sigurður sýslumaður frændi minn ætlar að eiga Ástu, dóttur Sigurðar heitins, er var í Holti. – Um brúðkaupið á Leirá og þess undirbúning er margt talað. Flestir segja í haust verði. Þó er enn ei tíminn, svo viti, ákveðinn. – Mr. Vigfús Scheving⁸¹ er giftur Önnu, systur Ólafs vicelögmanns. – Meina og sumir, það Jón vicelögmaður⁸² muni hyggja til mægða við Svein lögmann, þar treglega veiti á Giljá.⁸³ – Fleira man eg ekki þess háttar, nema eg er enn ei kominn í þess háttar einstigi.

Nú kem eg til að þakka yður fyrir yðar góða latínska kvæði: *Beatus ille, qui procul negotiis etc.* En þar þér skulið carmine lofa það svo tranquillum vitæ genus,⁸⁴ þá læt eg yður vita, að síðan eg fór frá Höfn, missta eg alla lyst til að yrkja, og ei hefi eg það síðan gjört hingað til, hvort sem alvara verður af. Í vissan máta er mér miklu léttara að fást ei við það, helst meðan eg hefi margt annað að hugsa; en að veita yður lítið tillæti móti yðar góðum orðum, þá vil eg nú svara yður með því, að segja yður stutt ávarp af lífi mínu, yður til skemmtunar, og svo þér sjáið, að eg villtist ei í mínu tiltæki, þá eg fór hingað.

Eg hefi hér miklu betri heilsu en þar ytra, bestu rólegheit og náðir til að stúdera, stofu nýja, vel byggða, út af fyrir mig, með kakalóni, bóka- og

79 Þ.e. sekt.

80 Þ.e. sækja um.

81 Vigfús Scheving, sýslumaður í Skagafjarðarsýslu, d. í Viðey 14. desember 1817.

82 Jón Ólafsson frá Eyri í Seyðisfirði d. 1778.

83 „Það tókst betur“ ritar Jón Ólafsson utanmáls. Jón vicelögmaður átti Þorbjörgu, dóttur Bjarna Halldórssonar sýslumanns í Húnavatnssýslu. Bjarni andaðist í janúar 1773, og var Þorbjörg síðan um hrið á Giljá.

84 Þ.e. lofa í kvæði þá hina náðugu ævi.

klæðaskáp, og öðru hagræði, barometro, thermometro, úri, sólskífu, loft uppyfir með þéttri súð; þar er sæng mín í öðrum enda, en í hinum borð undir glugga. Eg umgengst daglega mína öldruðu foreldra til sameiginlegs yndis, og held dúk og disk hjá mági mínum og systur. Hann er prestur hér og prófastur í sýslunni, jafnaldri minn og forn skólabróðir. Allir þessir haga öllu mér til virðingar og þægðar. – Hvað *diata* viðvíkur, hefi eg kost sem utanlands, og betri, vissan til hvers vikudags, þar þau hjónin eru svo lukkuleg, að samtengja það sem nytsamlegt og sparsamt er við þann íslenska búskap. Kallið er að sönnu mjög örðugt, ei ríkt, nefnil. uppá 38 rd.,⁸⁵ og af sandi mjög af sér gengið, svo að fyrir fjórum árum var tekið þar um þingsvitni, og ætluðu menn þá bærinn mundi strax eyðast. Þau voru bæði fátæk, þá búa fóru, samt hefir guð blessað þau ríkuglega. Hér eru maturtir yfirfljótanlegar: grænt, hvítt, rautt, snið-savoy-kál, og kaal-raven yfir og undir jörðu, sinnep, spínat, salat, laukar, péturselja etc., næpur, hvítar rófur og rediker. Hér að auk akurgerði með jarðeplum⁸⁶ í, hvar af mjöl er gjört til brauðs og grauta. Eg hefi og þar af hárpúður, í stað þess útlenska. Amuli-kál er hér inn sett allan veturinn og framan af sumri; áður en nýtt kál vex, brúkast uppkomnar íslenskar jurtir, helst þrennslags, sem eins og kálсаup tilbúnar eru. – Hey-jörð er hér í meðallagi, en rétt gott undirbú, og nýr túngarður í byggingu, en búnir nær 360 faðmar. Sjófiskur fæst hér allslags til matar, og góður silungsaflí er hér á veturna við túnið. Rjúpnaveiður er á vetrum nægileg, eftir gömlum máta með snörum og togi. Skelfiski og öðrum minni háttar landgæðum sleppi eg, og nær eg nýt eins verðar af öllu þessu, þá sjáið þér, að eg muni í því tilliti lifað geta. Er mér það helst til ánægju, að sjá upp á þessa eina og aðra aðburði, sem mörgum öðrum mislukkast hafa, til að divertera mig inter studia, og hefi eg notið þess yndis, að sjá hér græn lauf með plómutré, píl og espi-bræður (populos) í sumar, hvort sem guð lætur þetta ungiði þola vetrarkuldann (að) vori. Nú getið þér nær, hvort menn kunni að lifa sæmilega á Íslandi með vissu móti, og þessa alls vænti eg sem hálfvriendur fyrrum, þá eg vildi úr Höfn. Má eg það játa, að eg hefi aldrei lifað náðugra, svo eg vildi gjarnan í skúma-skoti þvílíks allan minn aldur njóta mega, þar eg veit, að fleiri munu slíkt meina, ef guð ann

85 Þ.e. upp á hálf tunda hundrað. Eftir brauðamatinu frá 1870 er Sauðlauksdalur talinn 400 dala brauð.

86 „Jarðeplin uxu af sér sjálf á Hólum biskupsstól 1763. ut scripsit mihi D(omi)nus Rector Ein. Hálfani“ (eins og herra rektor Einar Hálfdanarson – á að vera Hálfdan Einarsson – skrifaði mér) ritar Jón Ólafsson utanmáls.

voru föðurlandi nokkurrar endurnýjunar.⁸⁷ Lesið nú þessa klausu aftur og aftur, nær yður verður þungt í skapi, eður þá þér hugsið til Íslands, því betra er að gjöra sér hjálpvænlegar en hryggvar innbyrtingar. Stutt gaman og skemmtilegt, segir máltækið, svo fer fyrir mér. Greifi Holst(ein) og aðrir herrar í lærða societ(etinu),⁸⁸ sem leyfðu mér til Íslands til að hressa mig og bata heilsu mína, skrifa mér, að þenna vetur megi eg vera á Íslandi, en að sumri vilja þeir eg komi aftur til Hafnar. Hvað skal segja? Eg hlýt að láta þá ráða. Befölum drottni tíma! Nú hefi eg um hrið við yður spjallað, og óska yður hafi verið skemmtilegt; virðið vel, og verðið jafnan af mér guði á hendur faldir til halds og trausts. Hann gefi yður jafnan gleði og ánægju, og veri til enda lífsins allra yðar rauna bót! –

Þess óskar yðar trúmannlegs dygðaríkis

einlægur vin og þénari

Eggert Ólafsson.

Sauðlauksdal d. 7da Septembris 1761.

[utaná]:

Göfugum og mjög vellærðum manni

Jóni Ólafssyni (gamla)

Historiarum et Antiquitatum Borealium

studiosissimo⁸⁹ peritissimo Legati A. M. alumno

á Kaupmannahöfn.

3. Bréf Jóns Ólafssonar til Eggerts Ólafssonar 10. maí 1762

AM 996 4to II, bl. 276v–279r:

Monsieur Eggert Ólafssyni

Göfugi og merkilegum gáfum og so vel sem lærdómi gæddi höfðingsmann
monsieur Eggert Ólafsson.

Eg óska yður af alúð ákjósanlegustu heilla er sá æðsti gjafi alls hins besta
hér yður mest mun varða. Eg kann yður allar góðar þakkir fyrir tilskrifid
alúðlegt og eiginlegt frá Sauðlauksdal, næstl(iðinn) 7. september er eg

87 „consentio, approbo“ (því er eg samdóma, þar er eg með), ritar Jón Ólafsson utanmáls.

88 í Hinu danska vísindafélagi.

89 „lege: studioso“ (þ.e. les: studioso) ritar Jón Ólafsson utanmáls; – honum þykir hitt of mikið hól, sem Eggert hafði ritað, að kalla hann studiosissimus.

meðtók þann 27. Nov. komið með Sth. skipi. Það er fullt af velvild og líka skikkanlegri skemmtan er eg í fáum orðum fæ ei fullþakkað, enn síður þetta sinn launað með fánýtum línunum þessum er eg læt fara mér úr hendi mest til óbrigðuls merkis um það að eg hjari enn þá lífs við sama basl, og afraupun lítil kjör. Eigi heldur með hinni sterkustu fyrri heilsu um stundir þó Guði sé að þakka að þó eg finni henni hnigni smám saman þá er hún enn þá bærileg. Eg hefi við ýmsar materiur fengist í vetur fyrir utan Eddu mína gömlu sem mér hefur nærri í hálf ár gagnast lítt við að eiga, þó er hún hreinskrifuð yfir hálfpartinn. Enn er sumt óvandara sem eftir er en allt projecterað og nú aukið mörgu við sem á að koma í *Tomum accessorium*⁹⁰ sem á innihalda *Lexicon Eddicon*, *Tractatus nokkra* og nýjan *Tractat de vera methoda indagandorum primitivorum*⁹¹ og fleira þess háttar. En mitt ólán er það að mér heppnast varla næði til slíkra hluta fyrr en eftir burtsiglingu skipanna héðan og til þeirra afturkomu en á veturnar oft eitthvert molestissimum⁹² þvættings og ergju rugl samt commissionir frá landtetri voru. Þar hefur og maður nokkur beðið mig um specimen af *vitis doctiorum islandorum*.⁹³ Landi vor nokkur sólundaði og máské hafi selt það er eg hafði teiknað til hennar ei alllitið in folio. Eg hefi og farið að mynda *Hist. seculi* þessa og er kominn nokkuð á leið. Nenni eg nú ei lengur að gegna so hvers eins forkvittnis kvabbi þaðan að eg gleymi allshendis mínum eigin verkefnum. Fleira hirði eg ei að nefna er eg hefi verið umbeðinn og að vísu lagt hendur á en nenni nú ei að senda. Mér eru meir metandi ypparlegir og lærðir menn er eg hefi hér í stað gagn en hinir er brúka það einungis til forvitnis og að finna að, en ei sér til gagns so mikið né að forbetra það. Þó mér vegni vesællega⁹⁴ hirði eg samt eigi að hrekja mig til Ísl(ands) í þetta sinn. Frestur er á illu best(ur) og mætti þó hafa verið viðunandi hefði eg tíma, sem eg vildi, sest að koti mínu og ei vondir menn sem vildu öllu við mig ráða hindrað mig og sett í mig ólund þar að vera með sinni rangsleitni. Þeir ætluðu að hafa mig eins og fyrir hreinsunar offur enda þykir mér ómannlegt að hlaupa frá Eddu minni hálfkaraðri og eigi hinn minnsti tilgangurinn að bíða yðar afturkomu, ef það vill mér auðnast einkum til þess hvert sem eg á hér eður annarstaðar skamma eður

90 *Tonum* í hdr. en hlýtur að eiga að vera *Tomum* (accessorium), þ.e. viðbótarbindi.

91 Þ.e. kafli um sannar aðferðir frumrannsóknna.

92 Þ.e. leiðinda-.

93 Þ.e. skrá um íslenska fræðimenn.

94 Strikað út frá „Þó“.

langa stund til baka að eg fái einhverjum vísunum góðum manni í hendur það sem eg hefi parað saman í þessu scientiæ genere⁹⁵ og ef það má ei líðast þá að gefa uppteiknan á því. Þeirrar er nú nýlega nokkur fornemmis maður og minn gamall og góður vin hefur mig umbeðið. Eg vænti ei annarra præmiorum laboris⁹⁶ en fara slyppur frá, þá eg dugi ei lengur, er eg tek nú til að finna að heilsufarið bendir mér til. En last og baktal bæði um verk mín og athæfi⁹⁷ á eg alltið handvíst og er því alvanur, jafnvel þó eg mæti því minna fyrir scripta mín en annað. Mun það koma til af því að flestir meta slíkt fyrir lærðan óþarfa, en sjá sér meira gagn að artibus panis lucrandi causa excultis⁹⁸ sem vonlegt er og eg ei heldur allstórum láti. Eg committera þetta futuris eventibus og sleppi því að sinni í þeirri von að hentugra tækifæri muni gefast til að tala um slíkt fremur. Þó árferðið sé í betra lagi batnar þó ei tilstand almúga né sala á nauðsynlegum hlutum og að vísu eigið þér betri daga þar sem nú eruð eftir því sem frá greinið en hér að vera, nema yðar peninga ráð fram færðust, það er víst að so gott otium⁹⁹ fáið þér hér ekki, og enginn sem í nokkru er neytur. Þér vitið vel sjálfur þann mála.

Servitus qvædam speciosa occasiones calumniarum et occupationes in diversis rebus patronarum causa susceptis, sem abstrahera mann frá tranqvillitate otio literarii.¹⁰⁰ So sumir gagnlegustu menn fá engvu virkilegu til vegar komið. Sed hæc tibi satisgnaro ut explanem, supervacuum est¹⁰¹ sr Þórður vor gamli Jónsson sem enn lifir hér, var commissionarius sra Egils um prentan á þakklætisvísunum hans til kóngsins fyrir kornsendinguna. En þeir tóku originalinn hjá sra Þ., létust ei finna og véfengdu það so fyrir honum að ekkert varð af. Máské bróðir yðar monsieur Jón taki af mér ómak um fréttaseðilkorn ef tíminn eður ólystugar vorvomur eftir vanda bægja mér eigi frá því að skrifa þær. Nú taka heldur en ei að gjörast kátlegar veltur án statum publico islandiæ. Margt er talað um stóla vesenið og bera sumir þaðan að þeir vilji nú gjarnan taka við þeim aftur. Ei hefi eg

95 Þ.e. almennum fræðum.

96 Þ.e. launa erfiðisins.

97 „bæði“, „mín og athæfi“ str. út.

98 Þ.e. listum eða fræðum sem afla brauðs.

99 Þ.e. næði.

100 Þ.e. ánauð sem í röngum tilfellum í þágu ýmissa velgjörðamanna draga mann frá hljóðláttri vinnu í næði.

101 Þ.e. En eins og ég hef skýrt þér frá og nauðsynlegt er.

heyrt getið morðsmála úr Ísaf(jarðar) sýslu nema þess eina úr Aðalvíkinni er til féll 1744, og Erl(endur) hefur fyrst tekið próf í 1760. Eg hefi séð þann proces og munið þeir vorkenna mér þótt eg vildi ekkert þjóna að translation á þeim processe. Mér þóttu kunna fást nógir aðrir til þess. Þar að auki hefi eg einatt reynt hvað slíkt rentar mér. Heyrst hefur orða mál Klingenbergis, hvað sem úr því verður meira. Nýjung hefur þótt um tugthúsið; þó hefur ei minna talað verið um hreppstjóramálið við biskupinn, og nú tekur þeim ypparlegu lands og klerka höfðingjum að verða gengið hjá því á fyrri öld, að laici taka so að insultera þeim. Þykir sumum þá mikill sljövleiki hafa hent, þá þeir vildu gefa frá sér alla oeconomiam stólanna, eins og þeir gæti ei haldið ráðsmenn og látið þá standa sér reikning, eins og um mörg secula gengið hefur. Það sýnist lítil stilling á þessari merkilegu stöku og freyðandi projecta öld. En so hefur biskupa granni¹⁰² og góður vinur skrifað mér, að nú vildu biskupar gjarnan fá hin fyrri yfirráð aftur en það er óvíst að laicus verði ærið ljúfur til þess síðan hann hefur fengið klófesti á soddan krás. En sagan um hreppstjóra málið þótt[i] heldur en eigi breytileg. Biskup mun helga sig með ákominni oeconomie til annarra en mundi hinum gömlu biskupum Guðbrandi og Brynjólfi og öðrum hafa komið til hugar slíkar stólanna catastrophe og diminution¹⁰³ biskups tignarinnar? Stórmannlegt þótti brullaupið á Leirá og þykir mörgum sá qvidam neogamus hafa sókt góða lukku þangað suður til landfógeta, lítt efnaður áður þó mannlegur í lund og kominn af góðu prestafólki sem kunnigt er.¹⁰⁴ Marga veit eg nú geta hins sama til um kvongan Jóns vicelögmans og ei veit eg hvort faðir hennar vill hugsa hærra með hana en ei marka eg, þótt Jón lögmaður láti so í bréfi sínu til mín, sem hann muni ei verða þar all-lengi, jafnvel þótt vel sé að sér búið og látið. Einu gildir þó ei verði af um smíðið á kvæðinu. Mér féll það so í hug¹⁰⁵ þá eg skrifaði bréfið til yðar í fyrra. Þér kannist við að sum mín innföll eður fortuitæ conceptiones¹⁰⁶ eru ei alltið solidæ.¹⁰⁷ En mikið vel líkar mér það er þér segið frá yðar hag¹⁰⁸ og hefi einhverntíma

102 Þetta orð er torlesið í handriti.

103 Þ.e. áfall og hnignun.

104 Utanmáls: „Fátt lét nú l(and)fógeti um hann“.

105 Ofanlínu virðist standa: „af vide ráði“.

106 Þ.e. tilfallandi hugmyndir.

107 Þ.e. stöðugar.

108 Viðbót á spássíu: „nefnilega góða heilsu, daglegt yndi við gagnleg skemmtunarverk, og matlífi, þéanlegt skemmtilegum studiis“. Óljóst er hvort hér stendur „maklífi“ eða „matlífi“.

fundíð á sjálfum mér hið sama. En hér í hrossaskellu glaumnum, eg meina urbanos tumultus, verður því ei við komið, og það allra síst ef maður er í nokkru neytur fram yfir homines inertissimos¹⁰⁹ helst síðan það er orðinn viðtekinn vani að brúka þénustu hinna fátækari, hvar sem henni verður viðkomið. Furðu mikið þykir mér þér hafa getað komið til leiðar um ýmsar plantanir og er slíkt ein hin hreinlegasta og gagnlegasta skemmtan. Nokkrum sinnum hefi eg lesið bréf yðar upp aftur mér til skemmtunar og ei síst vegna þessa pósts, hvern eg skyldi þess heldur congratulera yður sem eg vissi hann væri varanlegri. En so gengur tíðast til að áυτάρκειά¹¹⁰ vor verður oss heldur skammvinn. Það er vitanlegt okkur, sem til þekkjum, að bestu náðir eru þar í landi til studia excipio¹¹¹ embættismönnum sumum er margt hafa að sýsla. Clima, loft og matur á við oss flesta, sem von er, vantar þó í vissum studiis, bækur og lærða menn að tala við sed qvod ad reliqua¹¹² er þar conditio vitæ¹¹³ í flestu miklu betri þeim sem nokkur ráð hafa og fortekið hefði eg að sumt af því sem nefnið so sem plómutré og espi mundi þar takast og eigi tókst Lauritz lögmanni sitt linditré fyrir utan stofuglugga sína. Eg hefi gjört, þó að óaðgættri ráðlegging bréfs yðar, að lesa oft yðar bréf um þetta, því mín eigin inclination¹¹⁴ hefur mig til þess hvatt og í sannleika að segja er mér lífið leitt orðið, ei so mjög sökum brests á matar uppeldi er aðrir útbyta mér, sökum mín fata¹¹⁵ eru slík að lifa jafnan í ófrjálsu standi, þótt á móti náttúru minni og það tekur nú til að draga allan dug úr mér, og nærir contentum¹¹⁶ til alls þess er eg fyrr matti mikils í þessu genere studiorum er eg hefi spillt minni bestu ævitið við. Nema so væri að eg fengi þann successorem¹¹⁷ til viðtöku, er vit og vilja hefði með að fara; til hvers eg hefi löngum kosið yður einan sem vitið. En eg finn hvað mér líður að líkast er eg, að eg muni fá ár draga yfir höfuð hér eftir í mínu alltið ófornægilega, örbirga og lasti undirlagða útlendingsstandi. Ætlaði þó að láta eigi þá litla notitiam undirganga sem eg, einkum

109 Þ.e. ódugandi menn.

110 Þ.e. gr. *autarkeia*, 'að vera sjálfum sér nægur'.

111 Þ.e. til fræðistarfa nema ...

112 Þ.e. þegar allt kemur til alls.

113 Þ.e. lífsskilyrði.

114 Þ.e. tilhneiging.

115 Þ.e. örlög.

116 Þ.e. andúð.

117 Þ.e. eftirmann.

in *Philologias Islandicis*, hafði numið af öðrum og sjálfur amplificeret og sett í nokkrum *ordinem scientificum*; og búinn er eg að skrifa catalog um þess alls er eg í þessháttar literat sökum iðjað hefi. Mér varðar nú mest um *consolationem piam et philosophicam*,¹¹⁸ þá er eg, eftir gamalli *experientia*, mun hljóta að leitast við að innplanta mér sjálfum, Horatius hafði þær viðlögur *Det opes* (sc. *Jupiter*) *det nummos*, *animum æqvum mihi ipse patabo*, og satt er: Það kostar nokkra áreynslu að hafa æqvum *animum*¹¹⁹ þegar allt hitt nálega brestur eins og fyrir mér og vita þó fyrirfram að varla nýtur nokkur. Eg er ei sá hinn sami sem get skafið öldungis út mitt melancholiska þunggeði og þankagræðsku þá flest bægir og alltið syrtir meir og meir í álinn post multa *exantlate*¹²⁰ á gömlum aldri. Þeir tímar voru líflegs hugar að mér þótti minnkun að komast í engvar hugarraunir. En nú er so komið að mér nægir. En þykir það lakara að máski eg megi hrekjast enn í nýjum húsgangi eftir starfið ef lengur lifi, id est, úr annarri *calamitate* í aðra, vel, ut dicunt, úr [einu jarðnesku] helvíti í annað. Hér get eg varla lengur við lafað því ætíð þrengir að, en eg eldist, en á Íslandi er ei að vænta nema annarra nýrra *adversitatum* sem mitt vitæ genus í þessum stað hefur ei hast að berjast við. Fáum tekst að vera meistara síns sinnis þá allt að þrengir eður hafa *affectum impatibilitatis*. Veit eg á Íslandi er slæmt efnalausum, líka hér ei síður; en það er kúnstin að geta snúið slíku sér til góðs með þolinmæði. Það er hvað best eg vænti, að fá yður innan sex mánaða. Þér endið bréf yðar með þeirri ósk að það verði mér skemmtilegt og so hefur orðið en eg óska aftur að yður verði ei markleysa þessi leið yfirlestrar. Oflangt er orðið óviljandi helst ef eg sé yður innan 5 mánaða. Guð gefi yður afturkomu ferðina farsæla og allar lífsstundir annars og síðan æskilegar og ánægileg not yðar manndóms og *meritorum*¹²¹ í lífi þessu þangað til hin bestu viðtaka í hinu eftirkomandi. Lifið alltið með heiðri og heillum og ánægju í óraskanlegu velstandi – þess óska eg sem ætíð vil viðurkenna yðar framkominna velgjörðir við mig og stunda yðar dyggðaríkt, manndómslegt og lærdómsfullt geðslag, vit og hugarfar, í þénustuviljugri einlægni. Khafn þann 10. Maji 1762 og sendur fréttaseðill. Jón Ólafsson.

118 Þ.e. huggun guðrækilega og heimspekilega.

119 Þ.e. jafnaðargeð.

120 Þ.e. eftir að hafa þolað mikið.

121 Þ.e. mannkosta.

3. Bréf til hins sama [Jóns Ólafssonar], skrifað frá Sauðlauksdal 17. Septembr. 1762. [frumrit og afskrift Jóns í fyrrgreindu handriti. Additam. nr. 25 í 4to. Þar sem orðamunur er, fylgjum vér þegjandi frumritinu].

Góði lærði gamli vin!

Guð sé með yður jafnan!

Yðar að vanda einfeldnis (*loquor antiqué*)¹²² eður einlægnisfullt tilskrif, þó pathetískt (sem von er á), hefi eg meðtekið þann 5. augusti eftir langa útivist Íslandsfara (þeir hafa verið 8, 10 til 12 vikur í sjó í ár). Eg sé þar af, að þér lifið enn í sama standi, sem næstliðin ár, og condolera yður víst, en óska þó þar hjá, að þér mættuð lengur lifa, til að ná betra líferni, eður ánægðara, og komast til rólegrar elli. Nú vil eg engan veginn yðar harma upp vekja, heldur koma til sjálfs míns. Mér hefir síðan, fyrir náð guðs, liðið bærilega, og allir lifa hér, ungir og gamlir, við bærilega heilsu. Veturinn var frostlítill fram til jóla, en snjóamikill þaðan af, og mjúkt við fótinn, þá eg oftast tvisvar í viku gekk út að skemmta mér, stundum að horfa á rjúpnaveiðar, er brúkast hér í togi og snörum á, eftir aðferð fornanna.¹²³ Vorið var hið besta, og eins hefir sumarið verið alls staðar. Fiskiafli góður, en nýting nokkuð misjöfn. Grasvöxtur í betra lagi, og nýting og heyskapur góður.

Maturtavöxtur er hér í Sauðlauksdal miklu betri en í fyrra, og hvítar rófur og sniðkál allt ofvaxið og í blómstur komið; stendur það af löngum blíðviðrum. Lítill akur er hér fyrir jarðeplin (þau finu rauðu, frá Vestindíum, er spanskir kalla Patatos) af hvíts skeljasands jörðu, og hafa mörg þar fengið vöxt sem utanlanda. Populi, þær ungu, og plómutrén dóu í vetur, en 5 pílur hafa vel aflifað veturinn, og tveir skotið náttúrlegum stínum greinum, nær þriggja feta löngum, svo eg er nú um þá vongóður, verði veturinn ei því frostameiri, en í vor ætla eg sökin sé unnin, lifi þeir, og er þó, það enn er komið, dæmalaus póstur hér á landi,¹²⁴ því með píla hefir nokkrum sinnum verið reynt syðra,¹²⁵ og þeir dáið strax á fyrsta ári. Við þvílíkt skemmtum við oss hér, og annað smátt, þó ei algengið,

122 Þ.e. eg tala eftir fornum sið.

123 „svo veiða Norðlingar rjúpur, og svo hefi eg vanist og veitt þær sjálfur“. Jón Ólafsson utanmáls.

124 „undir gráðu 66. 10 mín.“ Jón Ólafsson utanmáls.

125 „Þar er poli hæð hérum 64–10“, en hér 66–10 circiter. scil. 2 gradibus norðar“, utanmáls í frumbréfinu með hendi Eggerts.

svo sem er einn globus artificialiss,¹²⁶ stór sem ungbarnshöfuð, gjörður af íslenskum höndum, í sínum völtrum, illuminaður með heimsálfum, löndum og höfum, undir sinni longitudine og latitudine,¹²⁷ með helstu *circulis* og *gradibus*,¹²⁸ málböndum og töflum meðfylgjandi til upplýsingar. Þetta gamms-egg er skrinlagt,¹²⁹ og fram tekið á vissum tímum.

Við það þér nefnduð, að vert væri að gjöra nokkuð poëma¹³⁰ um slíka mögulega Íslands ánægju, helst við vitam rusticam,¹³¹ þá hefi eg svoddan frá mér lagt; þó skyldi eg hafa sýnt yður poëma, sem kallast Búnaðarbálkur,¹³² ef skrifara hefði, en Mons. Einar Halldórsson¹³³ varð eg að missa í sumar, og vígist hann um þessa daga. Búnaðarbálkur skiptist í þrjú kvæði: það fyrsta er Eymdaróður, Óvætta-dvöl og Ógeðs-ævi. Það er um, hvernig dagfar og bæjarbragur á Íslandi sé orðið allt leiðindasamt og ónáttúrulegt.¹³⁴ Annað kvæðið er Náttúru-lyst, Ólundar-haft og Vonarfylli, um það, hversu að náttúran öll, og einkum dýranna sorgalaust líf, en allra helst og fremst, fyrst og seinast, guðs forsjón, bendir manninum á Íslandi til góðrar vonar og ánægju. Þriðja kvæðið kallast Munaðar-dæla, Bónða-líf og Lands-elska, um það, hvern veg góðir bændur kunni að lifa glaðir og vel ánægðir, og hafa alls konar nægtir á Íslandi, bæði af hlunnindum þeim, er þar brúkast nú, og hinum, er af nýju fást og brúkast kunna, og í öllu því að sýna dugnað og elsku föðurlandinu. Þetta er nú inntak Búnaðarbálks, sem er 100 erindi, og er epilógus¹³⁵ (greinir nokkrar úr Salomonis Predikara) þessi:

1. Lífið mun öllum rustum remmast.¹³⁶
2. Sólunni leit eg ólán undir.

126 Þ.e. hnattmynd. Um hana orti Eggert kvæðið, sem er prentað í kvæðabók hans (Khöfn 1832 8vo), bls. 228–229.

127 Þ.e. lengd og breidd að hnattmáli.

128 Þ.e. baugum og mælistigum.

129 Þ.e. geymt í skríni.

130 Þ.e. kvæði.

131 Þ.e. sveitalífið.

132 *Búnaðarbálkur*, hið ágæta kvæði eftir Eggert, er prentað í kvæðabók hans, bls. 20–50, einnig sérilagi í Hrappsey 1783 og í *Ármanni á alþingi* 1 (1829), 115–172.

133 Einar Halldórsson þessi varð prestur að Hraungerði.

134 „Það mun satt vera“, ritar Jón Ólafsson utanmáls.

135 Þ.e. eftirmálinn eða niðurlag kvæðisins.

136 Vísurnar eru tilfærðar úr kvæðinu í bréfi Eggerts, en hér er einungis tilfærð fyrsta hending hvers erindis, og þótti það nægja. Erindi þessi eru fimm, 96–100 í *Búnaðarbálki*, og orðrétt sem í kvæðabók Eggerts hinni prentuðu.

3. Hvað gagnar svo fyrir gýg að vinna.
4. Manninum er því ekkert betra.
5. Vilið þér mér ei til þess trúa.

Nú hafið þér þvílíka stundar-skemmtan, í staðinn fyrir það, að eg mun ei sjá yður í ár í Kaupmannahöfn; eg hafði að sönnu ætlað það, en bæði komu skipin seint, og líka hefi eg ekkert bréf þar um fengið frá mínum principalibus,¹³⁷ en heyrte eg eigi þess þó von, og muni þeim þóknast eg sé enn á Íslandi vetrarlangt. Yður get eg ekkert huggað, þó gjarnan vildi, nema með því, sem algengið er, að segja: maður hljóti að vera þolinmóður. Það er fljótt sagt, en seint gjört. Það besta ráð er, að setja sitt traust til hins góða guðs, vænta hans náðar og aðstoðar með öruggri trú, og styrkjast svo í honum. Þessi eru þau einu úrræðin, þá allt brestur, og hvort sem er, ef vel er ráðið. Þar þér nefnið, að mig vilduð fá láta catalogum yfir yðar scripta,¹³⁸ svo eg viti hver þau sé, þá læt eg yður vita (sem þér munuð nú gleymt hafa), að eg fékk hann hjá yður áður eg fór úr Höfn, og hefi eg hann hjá mér. Mun eg nú lofa því, og það er allt hvað eg gjöra kann yður til maklegrar þénustu, ef yður lifi og nokkru líku efni kasta á pappír, að unna sannmælis fyrir allt yðar mikla starf og ráðvendni. Eg læt hér við lenda, og befala yður almáttugum guði til halds og trausts í bráð og lengd. Viljandi jafnan finnast

Yðar verðugleika
einlægur vin og elskari
Eggert Ólafsson.

Sauðlauksdal d. 17da Septembr. 1762.

Fréttum sleppi eg, og fæ þær ei merkilegar norður á þenna kjálka. Nafnkenndir menn lifa, nema Jón í Grenivík¹³⁹ og Katrín Þórðardóttir,¹⁴⁰ kvinna síra Vig(fúsar) J(óns)sonar. Hinar almennar fréttir, um árferðið etc., hefi eg áður á drepið, sumt fortelja bræður mínir. Bréf til Mr. Magnúsar Vídalíns¹⁴¹ sendi eg með vissri ferð norður í Ísafjörð. Semper vale!

137 Þ.e. forstöðumönnum hins danska vísindafélags.

138 Þ.e. nöfn ritgjörða þeirra, sem Jón Ólafsson hafði samið.

139 Jón Jónsson í Grenivík í Höfðahverfi, sýslumaður í Eyjafjarðarsýslu frá 1727 til 1748, faðir Þórarins sýslumanns, fæddur Stefáns amtmanns á Möðruvöllum.

140 Katrín Þórðardóttir prófests á Staðastað, Jónssonar, húsfreyja í Hítardal; síra Vigfús í Hítardal var bróðir Finns biskups.

141 Magnús Vídalín, sonur Páls lögmanns, bjó í Ögri við Ísafjarðardjúp, andaðist 1769.

[Utaná bréfinu stóð]:
 Göfugum og lærðum manni
 Sgr Jóni Ólafssyni (fæðingja við Grunnavík)
 Studioso seniori et antiqvario¹⁴² etc.
 að Kaupmannahöfn.

4. Bréf Jóns Ólafssonar til Eggerts Ólafssonar 10. maí 1763

AM 996 4to II, bl. 329r–331v:

Monsieur Eggert Ólafssyni:
 Heiðurlegi höfðingsmann
 heilsa eg yður að vanda!
 Allt það besta óskast kann
 æ berist til handa.

Eg þakka í einu orði með öllum virtum allt ágætt við mig af yðar álfu framkomið og auðsýnt, og eins hugarlátlegt og mér kærkomið tilskrif, af dato Sauðlauksdal, þann 17. sept. er bróðir yðar monsieur Jón afhenti mér þann 16. nóv. fullt af velvild og þægu ávarpi. Þér sjáið af þessu að eg hjari enn þá sem eg við venjulega kosti aðeins, naumlega viðværiglega. Máské mér fari sem fleirum, að þegar að þeim tekur að kreppa fýsast þeir til Íslands, og að vísu er eg nú farinn til að gjöra meir ráð fyrir mér en áður, ef nokkur vill veita mér viðtöku. Eg finn að heilsan rýrnar nokkuð so eftir hendinni, þó eg sé jafnan á ferli. Aldurinn færir nú að sextigum, so vantar 2 ár til; en óhollt loft og kalt camers í vetur var, ásamt fleiru, bætir nokkru við. Þér óskið mér betra stands og það hygg eg sé yðar góð alvara en varla er það sýnilegt hér í stað, en armóðin og margt óþægt þekkja menn, sem von er á þar í Íslandi. Það liggur þó helst þungt mér í skapi, að það sem eg hefi haft ómak fyrir að pára saman, eftirkomendum mínum til fyrirgreiðslu, verður einskis metið, eður helst fyrir ónyttjurugl eður með öðru móti kemur fæstum fyrir sjónir, því eg merki vel að þankar flestra landa vorra ganga annan veg, þeir sjá líka mín dæmi og annarra hvað þeir njóta þvilíks í framtíðinni etc. Um þetta gildir ei að sýsla: þér þekkið nokk til hlutanna

142 Þ.e. „stúðenti hinum eldra og fornfræðingi“; hinn yngri stúðent með því nafni var Jón Ólafsson frá Svefneyjum, bróðir Eggerts; hann kallaði sig á (grískri) latínu Hypnonesius, Danir kölluðu hann hinn lærða Íslending; Jón Ólafsson frá Grunnavík kallaði sig stundum á (grískri) latínu Brachykolpius.

sem hér eru, enda mun ei þurfa helst ef von er yðar að hausti, og þarf eg því ei að skrifa langort í þetta, en það vildi eg af alvöru kjósa, sökum blaða minna, að þér væruð komnir hér áður en fer frá, með dauða eður burtferð. Bræðrum yðar líður sæmilega nema hvað monsieur Jón nafni hefur verið kvillaður um stundir og haldið sig á Regentzi sökum betri aðbúnaðar. Hér batnar ei í byggðinni. Allt er dýrt, tvefalt og þrefalt, og sumt meir. En volsið vex í klæðnaði, indiansku og slitlausu taui, víni og kaffi etc. en peningar dragast út. Líka urðu Júðar fundnir í því í vetur að þeir ætluðu að færa heilmarga peninga í Hamborgar Banqven, [en] peninga ekla hér stök, og fjölgun embætta etc., með sumu fleira sem ei vert að bréfsetja. Gehr. Holst¹⁴³ andaðist í vetur þann 30. jan en gehr. Thott í hans stað aftur kominn, viðlíka sinnaður sagður með langdrægni loforðanna við þá er leita embætta. Þann fyrrnefnda mun S(ank)ti Pét(u)r nú vera búinn að ljúka inn í ríki himnanna. Þér munuð heyra þá chosu síðan er líka er komin fyrir herskapið, og þótti kímileg, betur hún væri til góðra eftirtekta. Það fór sem best að eigi varð af stríði danskra við Rússa, orsökkuðu af Norður-Holsten. Það var komið so nærri að ei vantaði nema commando til áþrifa. Því í þeim svifum dó ctzarenn í Moschou, Pétur hinn þriðji, eftir hér um 5 mánaða regering, Catharina heitir nú keisarainnan. Þessi Pétur hafðist þó nokkuð að á þeim tíma: Hann setti niður laun presta og annarra til 100 rúblna sem (en hvert rubel vitið þér að er 8 dönsk,¹⁴⁴ neyddi þá til að raka af sér sín löngu skegg og var meint að hann hefði haft í ásetningi að koma þar á þeim reformertu trúarbrögðum. Þeir ætluðu að reka hann til Siberien og voru flokkar uppi því þeir sem hann upphækkaði héldu með honum, síðan fannst hann dauður í sæng sinni þann 5. júlí og gjörðu þeir það orð á að hann hefði dáið af drukkiskap: so um hann mátti segja:

Pétur sá er skeggin skar
og skerti launin presta,
lífði stutt og lítið bar
lof í valdi mesta
(eður: tuttugu vikur tign þá bar
er telst í heimi hin mesta).

143 Þetta mun vera geheimeráð Johan Ludvig Holstein-Ledreborg greifi (1694–1763). Hann gegndi mörgum mikilvægum embættum, m.a. sem yfirmaður í Danska kanselliinu og varð Otto Thott eftirmaður hans.

144 Dönsk mynteining, *mark* (hk.).

Þetta féll lukkulega fyrir Danskinn. Catharina heitir nú keisarainnan er setti niður allan þann óróa er af honum hafði staðið, Paulus heitir arfa-printsinn, og er sagt að vor kóngur sé hans vörðslumaður. Komu þeir dönsku so sem flestir voru þó norskir aftur til baka illa hraktir mest af skorti nauðsynlegra hluta, og hafa dáið hér hrönnum í vetur en leifarnar fóru glaðir heim. Hér hefur yfiringið mikill dauði á nautpeningi, kominn fyrst frá Sachsen og hefur so gengið héðan yfir til Skáney. Í Sachsen fundu einhverjir upp nokkra bót með eikiösku en þeir í Svíaríki með saltþétri að gefa inn nautinu nokkrum sinnum á dag. Margir urðu kúalausir; staðarins commedant missti allar sínar 50 eður fleiri, menn halda þetta sé af inficeruðu¹⁴⁵ lofti, og var sagt, að svart ryk hefði fundist af hendingu á hvítu törklaði sem gefið var í [svo] hundi í vatni og af hverju hann drapst strax. Fólk hefur og dáið framar venju í vetur; á einni viku dóu 138 mest af taki og köldu, hefur legið fáa daga. Íslandi viðkomandi þá hefi eg ei annað heyrt sérlegra en að kóngur taki nú að sér landið til útreiðningar. Sonur landfógeta monsieur Jón hefur verið hér í vetur og er nú mælt að fabrikvernar í Reykjavík taki til að flótera, síðan formannaskiftin urðu, so landfógeti muni komast úr öllu gjaldi á fimm ára fresti og fer það mikið vel. Hans Jorgensen hefur verið hér í vetur með ærumál sitt og fékk stefnu til hæstaréttar og Joachim Anchersen fyrir promevator, það hverutvegga var útgefið 24. febr. Margt umtal hefur það gjört í vetur meðal íslenskra eftir því sem hver er unnandi. En flestum hygg eg þyki það illa luktandi og hefði betur farið að þeir hefðu ei hlaupið í æru hans. Hann átti 30 rd. hjá amtmanni etc. Líkast er þeir komi honum til forlíkunar þá enginn íslenskra vildi verða til að translatera hans processa þrjá; gjörði eg það fyrir intercession¹⁴⁶ góðs vinar – en mér eru þó íslenskir processar orðnir ofur leiðir. Þeir eru flestir fullir með óhreinlyndi og ágirni. En mál Bjarna Nicolaussonar um klaustur restantzana er til vonar að fyrirkomi nú um þessa daga. Eg vík aftur til okkar mála. Hafið kærar þakkir iteram fyrir tilskrifid. Mér hefur þótt gaman að líta í það nokkrum sinnum, vellíkar mér það þér skrifið um poëmata yðar. Þau eru góð því þau fræða, hugga og skemmta omni tulis punctum, qvi utile miscuit dulci, sagði Hór(as).¹⁴⁷ Eg

145 Þ.e. eitruðu.

146 Þ.e. milligöngu eða fyrir bón.

147 Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci, Lectorem delectando pariterque monendo. „Sá hlaut aðdáun allra sem blandaði nytsemd unaði: Lesara gerir hann glatt í geði og fræðir hann líka.“ Hóras, Ars Poetica.

hygg það valdi mestu hugarböli manna að þeir hafa ei rétta og fasta þanka um forsjón Guðs. Eg hefi teiknað mér upp þau erindi er í bréfinu yðar standa. Og eigi síður þykir mér fýsilegt að merkja hvað yður hefur áunnist um plantager, þá eg var í Súðavík um veturinn 1743–4 sýndi eg þeim aðferð þeirra norðlensku að veiða rúpur í tögum, hvert sem þeir hafa brúkað hana síðan eður ei. Furðar mig á þeim ofvexti þér segið hafi orðið á maturtum, káli og rófum; varla var von að plómutrén mundu þrífast en um pílana var líklegra því þeir eru harðari í sér að bera af frostin eftir minni hyggju. Hér er nú unglingur nokkur úr Húnavatnssýslu Jón Grímsson að nafni er lærir aldingarðakúnst. Merkilegt er og það þér segið um globum. Hina síðuna þykir mér og skemmtun að því er þér skrifið um poëmata yðar og líkar vel. Ei veit eg hvað landar vorir hafa nýlega útgefið í lærðum sökum, nema monsieur Stephan Björnss(onar) Dissertation á latínu og dönsku de altimetria¹⁴⁸; hann er einn við landmælingarnar.¹⁴⁹ Relation hefur komið frá þeim er sendir voru til Afrícam, þeir hafa verið við Sinaifjall og víðar, fundið að sönnu nokkrar orientalískar inscriptiones og þykir ei so mikið curiosum þar sem sumir peregrinantar¹⁵⁰ hafa yfir gumað. Eg er að sönnu búinn að gjöra catalogum yfir scripta mín, ef sokallast, eg hefi gjört hann löngu fyrr en þó eg hefi bætt nokkru við síðan, en eftir því sumt mun þykja fánýtt þar í og óviðkomandi antiqvitætum sem sú danska matlögunarbók í 8vo anno 1711, ni fallor útgengin í dönsku og undirjarðar-reisa Climes er eg sneri úr þýsku fyrir Jón sýslumann Benedictsson sett í söguform,¹⁵¹ heimskudigtinn um Svein Munksson þegar eg var um veturinn hjá Erl(endi) br(óður) m(ínum) og nokkuð af þeim sokölluðu tóbaks discours¹⁵² þá eg var hinn veturinn á Söndum í Miðf(irði) hjá frænda

148 Þ.e. um hæðarmælingar.

149 Stefán Björnsson reiknimeistari (1721–1798), fyrrv. rektor Hólaskóla, kom til Hafnar 1755 og ílengdist þar. Hann gaf út nokkrar ritgerðir um heimspeki og stjörnufræði á árunum 1757–1760 og á Jón hér líklega við eina þeirra. Stefán vann við landmælingadeild danska Visindafélagsins við útreikninga á þríhyrningamælingum sem hófust fyrir alvöru vorið 1763. Sjá Páll Eggert Ólason, *Íslenskar æviskrár frá landnáms tímum til ársloka 1940*, 5 b. (Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag, 1948–52), 4:314–15; Einar Guðmundsson, „Stefán Björnsson reiknimeistari,“ *Fréttabréf Íslenska stærðfræðafélagsins* 7, nr. 1 (1995): 12ff.

150 Þ.e. pílagrímar, ferðamenn.

151 Hér á Jón við þýðingu sína á Niels Klim eftir Ludvig Holberg, sbr. Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 242–45.

152 Sbr. Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 242.

mínum Einari sálga Nicolaussyni; sálma tvo úr þýsku og aðra tvo úr dönsku og fleira soddan, mun eg reducera allt það til þess er eg hefi baslað við í Philologia islandica og antiqvitetum aðlútandi. Eg geymi mér slíkt þangað til, ef mér auðnast að vera búinn með Eddu er eg vænti með að verða búinn með í annan þriggja eður fjöggra mánaða hindrunarlaust þó þá sé eftir að skrifa indices og nokkra discoursa hreint, kannske og Faculam mína Eddicam sokallaða.¹⁵³ Sú bók hefur ei legið létt á mér en komið hefur hún mér uppá að skrifa saman þá collection gamallra og nýrra orða er eg kalla Contractismum,¹⁵⁴ er eg kalla so þarfan fyrir þá er komast vilja niður í fornryðum að án þeirrar observationis lendir allt í tilgátum, teknum af líkingum orðanna og hefði (absit verbo gloria)¹⁵⁵ hefði sá merkilegi maður Páll lögmaður Vídalín brotist so mikið um í orðinu Jól, þó hann hafi nær farið en allir hinir. Hitt opusculum er minna [sem] eg kalla Translatisimum og er so gott sem búinn, er og alphabetvis lagaður. Hann er með þau orð sem qvod ad etymon¹⁵⁶ eru, raunar öll og hin sömu í íslensku og dönsku, líka eru þar nokkur svensk og þýsk en differera merkilega að meiningunni; sá hlutur er eiginlega gjörður in gratiam interpretum,¹⁵⁷ því eg hefi séð hversu aumlega sumum íslenskum hefur tekist þá þeir hafa útlagt einhverja bók úr dönsku og meint hið sama orð hefði sömu notion í báðum dialectis sem í íslenskunni. Eg sá merki til þess á Arndtz kristindómi forðum etc. Annað fyrir utan Eddu hefi eg ei tekið mér fyrir um stundir en bætt hefi eg sumstaðar orthogr. mína islandicam, trutinam Runicam,¹⁵⁸ en iðuglega mitt Lexicon isl. er eg hefi lagt mesta stundan á og forbetað mitt onomasticon,¹⁵⁹ í nokkrum stöðum þar sem mér hefur fyrri misskilist. Búinn að útpýða orðin í Grammat. Jóns Magnússonar á latínu er hann

153 Sama rit, 267–68.

154 Sama rit, 311–13.

155 Þetta orðalag notar Árni Magnússon einnig í bréfi. Hann segist „absit verbo gloria“ telja að ekki séu margar villur í uppskrift sinni á *Sturlunga sögu* (Arne Magnussons private brevveksling, útg. Kristian Kålund et al. [Kaupmannahöfn: Gyldendal, 1920], 236). Gloria merkir hér ekki aðeins dýrð heldur einnig stærilæti, þ.e. án þess að stærilæti liggi í þessum orðum eða án þess að það sé ætlun viðkomandi að hrósa sjálfum sér. Jón á sennilega við að Páll Vídalín hefði haft minna fyrir því að skýra orðið jól ef hann hefði þekkt *Contractismus*. Greinarhöfundar þakka Sigurði Péturssyni fyrir hjálpina við að skýra þetta orðalag.

156 Þ.e. sem eru upprunaleg.

157 Þ.e. í þágu þýðendanna. Á spássiú: „Contractismus translatisimus“.

158 Hér mun Jón eiga við rit sitt *Rúnareidsla* eða *Iohannis Olavii Runologia* sem varðveitt er í AM 413 fol, sbr. Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 53ff.

159 Þ.e. nafnatal.

færir fyrir exempla og sett nokkrar notas til, byrjað syntaxiu og prosidiam, lítilfjörlega, því frátafirnar og Edda hefur tekið tímann frá mér; ólystug seta í köldu comesi í vetur með fleiru tekur að deyfa minn fyrri ardorem og impetum;¹⁶⁰ helst þá eg þenki um að fátt eður ekkert muni komi öðrum til fyrirgreiðslu; því eg merki landar vorir so gott sem foragta slíkt, þykir pedanteri og brauðlausar konstir, sem og satt er, vissum mönnum er annað stunda fremur. Þetta er þarfleysa, einkum ef við sjáumstum hér í haust, en verði það ei, tel eg það óvíst í þessu lífi hrökkvi mér mín tentamina að koma mér til Íslands í ár. Þó eg viti vel að þá taka önnur mala¹⁶¹ við sem eru öðruvísi vaxin. En það líkar mér best að eg finn það á mér að eg muni ei mörg ár þurfa að sorga fyrir húsgangstilstandi mínu. En ei hefi eg þá nostalgiam eður heimfýsi enn þá fengið að eg sé ei jafnsáttur að leggjast hér í jörðina. Mál er að hætta þessu hjali og nokkuð confus bréfslögun er þér eruð vísir til að vorkenna og skilja samt sem áður; þér kannist við ónæði það er landar vorir hafa oft um þenna skipaburtferðartíma. Verið ástsamlega kvaddur í heiðri, heillum og stöðugu lukkuláni um ævina alla Guði til dýrðar og mönnum til gagns, sem eg veit yður lundlaginn til og vil alltið stunda að finnast yðar góðu dygðir rækjandi og virðandi í vinveittum þénustuvilja meðan til endist

Jón Ólafsson

Khafn þann 10. Maii 1763

4. Bréf til hins sama [Jóns Ólafssonar], skrifað frá Sauðlauksdal 14. Septembr. 1763. [Afskrift Jóns Ólafssonar í Additam, Nr. 25 í 4to].

Allt hvað gladdi guðs ástvini forðum gagnist yður!

Yðar ástsemdar tilskrif, daterað 10da junii þessa árs, kálfinn meðfylgjandi, og alla undanfarna alúð og auðsýndar fornmannlegar velvildir, svoddan rétti, sem mínu skapi best smakkast, þakka eg yður í einu orði með öllum vir(k)tum, minnandist þess jafnan í huganum, þótt í verkunum aldrei fram komi. Það sama bréf yðar meðtók eg þann 9. junii, og þau sem þar hjá voru, til bróður yðar¹⁶² og Magnúsar Vídalíns, kom eg áfram með vissri skilaferð.

160 Þ.e. ákefð og þrótt.

161 Þ.e. slæm (verk).

162 Bróðir Jóns var Erlendur Ólafsson, þáverandi sýslumaður í Ísafjarðarsýslu. Magnús Vídalín í Ögri, sem fyrr var getið, sonur Páls lögmans.

Að þér lifið enn, og haldist við það sama heilsufar, þótt ei sé fullleg alheilsa, þá gleðst eg samt, að ei er þyngri en var, og óska gjarnan að betri mætti verða að guðs vilja, bæði heilsufarið og önnur vellíðan. Eg veit það glögg, hvílik ævin yðar er, eg sá það á sjálfum mér nokkuð, en þó fleira á öðrum, sumt í spegli, sumt í ráðgátu. Nú kem eg til bréfsins, þó styttra verði en eg hugað hafði, því tími sá, er eg ætlaði mér til að tala með nokkrum makindum við fjarlæga vini mína, skrifandi þeim með Stykkishólms skipi, eyddist allur og truflaðist við dauða Madme Sigríðar sál. Jónsdóttur, móður síra Bjarnar mágs míns. Hún var einhver fróðust og minnugust kvenna hér á landi. Þér kannist við ætt hennar: hún var dóttir síra Jóns Eyjólfssonar á Gilsbakka. Nú hefir það veislustapp staðið hér, með slæmnum¹⁶³ íreiknuðum, heila viku, en Stykkishólms skip mjög svo ferðbúið; þó fékk það hindranir við það kaupmaðurinn Hofgarður¹⁶⁴ deyði.

Allir aðrir nafnkenndir menn lifa hér á Vesturlandi, og flestir hinir; en dauða Brynjúlfs¹⁶⁵ á Hlíðarenda munu þér fréttu með öðrum fréttum, og fleiri manna lát. Árferðið er hér á landi það allra besta til lands og sjóar, þó nokkuð mismuni í sumum stöðum. Fiskiafli góður víðast hvar, og sums staðar í mesta lagi, svo sem sunnanlands hefir drjúgum hver kotungur á Innnesjum fengið lestar hlut, og sumir hafa fengið fjórar lestar. Hér fyrir Vesturlandi meiri þorska-fengur, en áður hefir verið í mörg ár, og steinbítsafli rétt góður. – Veturinn var hinn allra-besti, með fárra vikna frosti og snjóvi framan af, en þar eftir, allt fram á jól, sífelldar þiður og þeyvindar, já stundum svo mikill lofthiti (hvað thermometrum sýndi), sem þá hlýtt er í mollum á sumardag. Á liðnum jólum kom snjór nokkur og frerar, þó allt í meðallagi, og sjaldnast fullkomið vetrarfrost að kalla. Vorið og sumarið hefir gott verið; sumarið samt þurrkasamt síðan á leið, og þess vegna nýting hin allrabesta. Allir Íslendingar hafa nú full hús matar. Guð gefi þeim vel með að fara!

Um rationem status¹⁶⁶ hér á landi vil eg fátt tala. Málaferlin engin merkileg, en stappið nóg samt, og rígur millum amtmanns og biskupa. Prentverkið stendur. Catechismus vantar. Kóngur vor hefir jafnan skaða af

163 Slæm(u)r var kallaður í drápum fornum sá hluti kvæðisins sem var á eftir stefjunum; þar af er dregið hér að kalla svo síðara hluta erfisveislunnar.

164 Hofgaard, danskur maður, kaupmaður í Stykkishólmi. Minningarvers eftir hann, sem síra Ólafur Gíslason orti, prestur í Saurbæjarþingum, eru prentuð í Kaupmannahöfn 1764.

165 Brynjúlfur Þórðarson á Hlíðarenda var sonur Þórðar biskups Þorlákssonar í Skálholti.

166 Þ.e. almenn landsmál og þeirra ásigkomulag.

höndluninni, þótt árið sé svo gott. Hvað til þess komi, mega vitringar um dæma. Farmenn sjálfir hafa þó engan skaða, og enginn af valdsmönnum hér talar um slíkt. – Sagt að flestir höfðingjar á Alþingi hafi fallist á það álitlega tilboð hins nýja compaignies, að interessera hjá þeim, og þeir aftur hjá sér, í hinum nýju innréttingum. Það gefur tíðin að vita, hvort svo álitlegt project fær framgang, og sé svo, hvað nytsamlegt það verður fyrir föðurlandið vort. Það er ei svo illa á komið, þótt Ísland dansi á spjótsoddum í vetur, og það hygg eg aldrei hafi meir í því hrært verið en nú. Guð láti að góðu verða! – þar verða og helstu hlutaðeigendur saman, fyrst amtmáðurinn og landfógetinn sigla. Það er gamall málsháttur kvenna, að lengi skyldi í góðum graut á gólfi hræra. Það hefir nú í næstumliðin 10 ár verið hrært í þeim pólitíska graut vor Íslendinga, og er því líklegt hann soðni um síðir, svo að landsmönnum ætur og hollur verði. Ekki láí eg Skúla vorum landfógeta, þótt hann sigldi nú, því nær skal, ef nú ekki? Eg vil og óska þess, að guð gefi honum og öllum þeim lukku, sem landi voru vilja nokkuð gott gjöra, í því öllu, sem guði er til dýrðar, en því til velsemdar; og þvert á móti, að guð vili hnekkja þeim, og þeirra ráðum, sem skaðleg finnast og óguðleg, og ræktarlaus, og að hann blessaður virðist að renna sínu náðarauga til fornrar torfu þessarar, sem hann hefir gefið oss, og láti hana ekki meir upp blása af skaðvænum stórviðrum tröllkvennanna (þér vitið, að Gýgjar veður er hugurinn). Nú að koma til yðar góða bréfs, og andæpta á nokkru þá þakka eg það allt saman; en þar þér talið um Eggerts nafnið, þá hygg eg tvíllaust það hafi sinn uppruna í verunni af Eg-gart, eður Ek-gårdt, sem enn er til, bæði þar og á Skáni, fyrirmanna nafn og oftár tilnafn. Á Holsetulandi og Suðurlöndum finnst sama nafn á xv^{da} seculo, og æ af þessum uppruna. Því hefir eg nú loks látið við það standa, að Eggert þýðist helst Eiki-garður, og svo votta Vínsteinsmál:¹⁶⁷

Út ganga á götu
girtist með Birni
urð, eiki-garður,
inn dal að Sindra¹⁶⁸ o.s.frv.

167 Kvæði Eggerts með því nafni í kvæðabók hans bls. 188–189.

168 með Birni, þ.e. síra Birni Halldórssyni í Sauðlauksdal, mági Eggerts; urð, þ.e. E. (Einar?) bróðir síra Björns; eikigarður þ.e. Eggert sjálfur; sindri, dvergs heiti, en Eggert lætur það þýða stein, og síra Björn í orðabók sinni „tinnu“. Meðal steina-heita í Snorra-Eddu er nefndur Sindr-steinn, og heldur Sveinbjörn Egilsson, að Eggert hafi dregið þar af að kalla sindra.

Yðar glóseran yfir Ólafs nafnið þyki mér rétt góð, og eg hygg rétt ráðið, að Ans-lafur og Ás-lafur sé eitt og hið sama; eins hvað þér nefnið um víxlun á og ei, til dæmis í Óleifur, þá hafði eg það áður sett í mínum orþografiu-reglum. Að eg borgi yður kálfinn með einhverju, þá sendi eg yður Einvaldsvísur¹⁶⁹ og Vínsteinsmál,¹⁷⁰ með fleiri ljóðmælum, en af því, að þessi blöð komast hér ekki fyrir í þessum reifum, þá sveipa eg þau með bréfi mínu til bræðra minna, hverjum eg sömu vísur communicera,¹⁷¹ ásamt Oddi mínum.¹⁷² Læt eg svo við þetta lenda, að eg bið yður fljótt ritað og fáort vel að virða, sem yðar er vandi. Guð gefi yður huggun og hjálp í yðar útlendingsskap, og allra helst, að þér mættuð fá ánægju með ellinni, og fyrir mitt leyti vildi [eg] gjarnan þar til miðla, stæði það í mínu valdi. En hvað sem um tímanlega farsæld líður, þá virðist vor náðargóði guð að unna oss óverðugum hinnar eilífu farsældar.

Yðar heiðursemi þénustuskyldugur einlægur vin

Eggert Ólafsson.

Sauðlauksdal d. 14. Septembr. 1753

[lege 1763].

Æ tینگast hér maturtir og ýms aldini betur og betur. Mustarðslundur¹⁷³ 9 feta hár kringum nýbyggt lysthús, með borði, bekkjum og ilmandi blómi, er hér á landi ný byggð, sem jafnast kann við diætás¹⁷⁴ sumra þar ytra.

[Utanáskrift]:

Göfugum og mjög vellærðum

Sgr. Jóni Ólafssyni (gamla)

Historiarum & antiquitatum septentrionalium

studioso seniori

á Kaupmannahöfn.

169 *Einvaldsvisur* eru prentaðar í kvæðabók Eggerts, bls. 72–74.

170 „þau carmina hefi eg ei meðtekið“. Jón Ólafsson utanmáls.

171 Þ.e. sendi þeim vísurnar.

172 Oddur Jónsson var stúdent sunnlenskur, og var um þetta mund í Kaupmannahöfn. Hann var útskrifaður úr Skálholtsskóla 1752, varð stúdent við Kaupmannahafnarháskóla 1757; kallaði sig um hríð antiquitatum studiosus (stúdent í fornfræðum). Þegar Eggert var í Kaupmannahöfn 1765 (í júlí) hefir hann ort vísu til Odds (Oddur minn sá penna prýddi, o.s.frv.) sem er í handritasafni Bókmenntafélagsdeildarinnar í Reykjavík B. Nr. 111 í 8vo, með nokkrum öðrum ljóðmælum eftir Eggert. [Athugasemd höfunda: þetta handrit er nú á handritadeild Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns og ber safnheitið ÍBR 88 8vo.]

173 Um þenna mustarðslund hefir Eggert ort „Lysthúskvæði“, sem er prentað í kvæðabók hans bls. 219–220.

174 Þ.e. lystihús.

5. Bréf Jóns Ólafssonar til Eggerts Ólafssonar 17. maí 1764

AM 996 4to II, bl. 368r–369r (371v):

Bréf mín til Íslands Anno 1764. Inntak þeirra og fyrst Vestfjarðabréf, eftir vinnu.

Monsieur Eggert Ólafssyni. Hann kom til Kh. haustið næsta eftir.

Reverende et magni existimande amice.¹⁷⁵

Þér heilsuðuð mér þannin síðast: Allt hvað gladdi Guðs vini forðum gagnist yður. (Eg bæti við:) Meir í reynd en orðum.¹⁷⁶

Undir og í hinu sama orðatiltæki óska eg yður vegni sem best í öllu því er Guðs forsjón velur og fyrirser yður gagnlegast; þar í felst það og að þér megið eignast sál yðar í rósemi (eftir því orðatiltæki) frá öllu ónytjubuldri er ríkir ei miður í vorum landa-átthaga en annarstaðar í heiminum. Og er mér það í sannleika kært að yður tekst að vera afskiptalausum frá þeim skaðlega glaumi er margan infatuerar.¹⁷⁷ Máske yður tækist það eins vel hér; þó eru occasionernar fleiri í ýmsan máta eins og vitið.

Eg tala fátt um mig. Eg er hart að úr sögunni. Eg þættist heppinn mætti mér auðnast eitt af tvennu: að vera amanuensis hjá yður, að fletta blóka [*sic*] blöðum, róta í horto¹⁷⁸ yðar þess milli. En ef þér ei komið hingað í haust efast eg að við sjáumst þessa lífs. Því þótt eg finni að heilsunni hnigni nokkuð og hrumleiki aðsækist með aldrinum, sem aðkomandi 15. aug. vantar eitt ár á sextugi, þá hughreysti eg mig við það aftur, að verðið þér ei hingað kominn í haust munu bræður yðar, sem hér eru til staðar, taka við blöðum mínum, þeim sem eftir verða, ef eg snáfa um síðir til Íslands, eins og eg hefi í föstu áformi. Enda merki eg að eg [er] orðinn alla reiðu nógu gamall. Leiðist flest það lengi er, og leiðir verða langþurfamenn.

Eg vildi hafa áður aflokið því mesta af bókartetrinu Eddu, sem eg hefi lengi umfjallað. Eg get ei mikið gjört á vetrartímanum í köldu camersi en þröngt um ljós og þessháttar; en eg er kominn að raun að ei tjáir um að fást, eins og mig henti í haust. Læt eg það so trassast sem kann þetta árið. En einungis dvel eg í þetta sinn að eg geti bundið enda á mína langfjölluðu

175 Þ.e. virðulegi og mikilsvirti vinur.

176 Á spássiú: „Standi það í stöðugum sínum skorðum, en steypist ei af forlaganna borðum“.

177 Þ.e. glepur.

178 Þ.e. garði.

og síðbúnu Eddu; þó máské nokkrir tractatar eftir verði, þá mun eg ei setja það á mig fyrst líkast er að engvum verði að gagni. Frátafirnar berast alltið nægar að hendi.

Það sýnist sem þetta sé ei curerat nema til málamyndar, og¹⁷⁹ máské þeim eg afhangi þyki eg nógu lengi hafa flækst sér fyrir fótum, leiðist flest það lengi er, og leiðir verða langþurfamenn. Eg dára sjálfur mína einþykkurs eður fastlyndis fávitsku og áfram, fyr[i]r að lafa hér so lengi við, og spilla þannin minni tíð við þenna lærða hégóma sem sýnilegt er að varla muni nokkrum koma að gagni, fæstir hirða um nema so in speciem, til málamyndar eins og þeir cureri nokkrar lærðar sakir.

Eg er að sönnu kominn að enda með mitt Eddutetur, búinn að hrein-skrifa 2122 paginas í folio. Áset eg, ef guð ann lífsins, í sumar að ljúka af því óparfaverki og setja síðan upp í næst með allt saman, ef þrumi af til annars vors. Eru þó eftir formálinn og nokkrir discoursar með registri. En hvert eg verð búinn að því eður ekki hefi eg einráðið að snáfa loksins tandem aliqvando¹⁸⁰ héðan, og heita á hurðir Týrs¹⁸¹ einhvers af þremur prestum er næstliðið ár veittu mér ádrátt að mega hírast hjá sér, og þigg eg það heldur en að hlaupa um húsgang á vonar vól.

Heilsan hrörnar nokkuð, sem líklegt má þykja, þar nú vantar þrjá mánuði á sextugt, og sýsla ei um þó eg kreppist vetrarlangt í kulda og myrkri með basli um mín skrif-materialia, og sitja á dreng mínum að hafa ei orð um það, sem seinast í haust, og láta mig so svelta í arresti 4ra daga, en skuldinni snúið á mig en ei komið við orsökina, og satt að segja – við allt þetta, bæði hvað eg lið og það eg sé að allt mitt starf er til ónýtis, þá er loksins jagaður í mig leiði og aversio til þess er eg hefi lagt mesta stundan á. Sufficiat hæc ita paucis attingere.¹⁸²

Hér er orðin frábreytt öld í margan máta, frá hinu fyrra ráðlagi á fyrirfarandi seculo, þó mest síðan fyrir 30 árum, en einkum síðan fyrir 18 árum, flestu snúið í eftirmyndan framandi og efnabetri þjóða, þó þeirra mest sem sífellt fluctuera í sínum statu, en þola það betur að efnunum en vér, og kippa þó jafnótt í liðinn strax aftur. Ekki gagnast Guði að gefa gott árferði so almenningur hafi not af, sökum ágjarnra embættismanna

179 Visað er með merki í framhald á bl. 369r.

180 Þ.e. einhvern tíma að lokum.

181 Þ.e. leita hjálpar einhvers.

182 Þ.e. Nægilegt sé að draga það frá því litla sem ég hef hér dregið saman. – Neðanmáls-innskoti lýkur; textinn heldur áfram þar sem frá var horfið.

eður tilsjónarlausir hindra það. Að vísu er fjár-faraldrið afrokið, en margt annað gjörir tímana kostnaðarsama. Eitt af því er sjóferðirnar til China og Indíanna. Indíurnar *comprimera*¹⁸³ ei lítið til stöku peningaeklu á heilum peningum sem hér er. Eg sleppi þessu; þér sannið, ef þér komið so nálægt, allt er svipur nema sjón. Eigi er líklegt það lagist so bráðlega, og væri vel fyrir goldið ef ei kæmi að gátu sál. Árna, bæði um hérverandi statum, og það sýnist teikna til þess er Íslandi viðvíkur, margt, en þó eiga allir dagar kveld um síðir þó nú sé ný uppörvun *Compagniesens*¹⁸⁴ ákomin, tvítug, til þess 1783. Máske yðar góðu hérverandi bræður gefi yður nokkra ávísan um fatum þeirra nýju octroya,¹⁸⁵ að þær voru útlagðar á íslensku, að vísu, að undangengnu leyfi konungs eður Camersins.¹⁸⁶

5. Bréf til hins sama [Jóns Ólafssonar], skrifað frá Reykholti 1. Septembr. 1767. [Eftir útdrætti Jóns í *Additament. handrita í bókhöfðu háskólans í Kaupmannahöfn*, Nr. 25 í 4to.]

... Sérilagi þakka eg nú fréttirnar, sem mér senduð, en hvorki borga eg yður það né bréfið að gagni í þetta sinn, því eg er nú, og hefi verið í sumar jafnan, sem á glóðum. Munu þér fréttu búskapar umbrot og giftingar áform mitt,¹⁸⁷ sem framkvæmt á að verða áður en veturinn dettur á, en mér nýtt að starfa í slíku; þá er annaðhvort, að hrökkva eður stökkva, segja menn.

Héðan af landi er fátt gott í fréttu nafni. Það sem eg veit yður er kært að heyra: mín og minna vellíðan, og heilsan í skárri lagi, fyrir hvað allt einum guði þakka ber. Veturinn hér á landi var í betra lagi (1766–67). Sjóarflóð mjög óvenjulegt sunnan og vestan á landinu. Vetur öndverðan tók út fjölda skipa yfir allt, braut og nokkra bæi, en þó mest af naustum, fjárhúsum etc. – Mannskaðar miklir hafa orðið á sjó, helst undir Jökli og á Innnesjum.

183 Strikuð eru út m.a. þessi orð: *hjálpa til, eru samtaka. Comprimera* virðist merkja hér: valda eða viðhalda.

184 Þ.e. Almenna verslunarfélagsins (Det almindelige handelskompagni, tók við Íslandsverslun 1764).

185 Þ.e. da. *oktroj* (franska *octroi*), ‘verslunarréttindi’ (um einokunarverslunina).

186 Þ.e. Rentukammersins. – Hér verður skriftin smá, mikið er strikað út og öðru bætt inn og er allt vandlesið. Bréfsuppkastinu lýkur á bl. 371v.

187 Eggert hélt um haustið 1767 brúðkaup sitt með Ingibjörgu Guðmundardóttur sýslumanns í Snæfellsnessýslu (d. 1753); hún var þá hjá móðurbróður sínum síra Þorleifi Bjarnasyni í Reykholti, og þar var brúðkaupið haldið.

Hekla¹⁸⁸ er ennþá að brenna annað slagið, en með meiri spekt en fyrri. Fjárpestin gjörir stóran og óvenjulegan skaða hér á landi, eins Vestfjörðum, sem oftara hafa sloppið hjá landplágum. Í Barðastrandarsýslu syðra parti og Ísafjarðar sýslu er mestallt dautt, en nyrðri partur Barðastrandarsýslu, scilic. milli Breiðafjarðar og Arnarfjarðar, er frí. Þar voru bænadagar haldnir af öllum prestum, og komst þó þessi vonda sótt þangað áður en dagurinn kom, svo algleymingur var kominn á allri Barðaströnd og við Patreksfjörðinn, en strax eftir bænadaginn hvarf allt af aftur, og varð jafngott. Hefir aldrei síðan orðið vart við það, og hvergi betra fé en þar í vor.

Mannalát munu þér frétt hafa, margra presta nokkuð, helst norð-anlands. Item Magnúsar amtmanns og Þórarins sýslumanns.¹⁸⁹ Franskt stríðsskip kom inn á Patreksfjörð í vor, til að hafa hliðsjón af duggum. Eg hafði (einn að segja) tal af þeim og þeir af mér, helst kapteinn. Þeir voru offiserar, flestir ungir aðalsmenn, hæverskt og vel siðað fólk, héldu strangan stríðsaga, og engum leyft, undir járn og harða refsing, að fara inn í nokkurt íslenskt hús, án leyfis yfirmanna. Kapteinn var vel lærður maður, talandi og skrifandi latínu sæmilega, og vakti yfir studiis á næturnar. Eitt sinn kom hann heim til mín, og eg aftur til hans; síðan sendi hann oftlega með bréf, er milli fóru, mest um landsins *curiosa*.¹⁹⁰ – Engelskt varnarskip var um sama mund fyrir utan Dýrafjörðinn, en ekkert hefi eg af þeim frétt, nema tvo menn af þeim rak á báti, og komust þrekaðir mjög á land við Selárdal, héldu síðan burt aftur.

Nú kem eg til þess, er þér gratulerið mér með þá vicelögmanns nafnbót, sem kóngurinn hefir gefið mér. Það er heldur að condolera, og svo sem mér kom það mjög á óvart, mundi það ei orðið hafa ef eg hefði verið í Kaupmannahöfn í fyrra vetur. Það er samt skeð. Guð veit hvað hann vill gjöra, en bæði er svoddan nafn tómur hégómi og líka mér til byrðar og umkostnaðar, en ei annars, og þó þér eður aðrir sé að gratulera Íslandi í góðri meiningu, þá má þó hver einn sjá, að eg get því ekkert gott gjört fyrir þetta, og þó nafnbótin sé nógu há, sem mér hefði mátt nægja miklu lægri,

188 Hekla byrjaði að gjósa snemma í apríl 1766.

189 Þ.e. Magnúsar amtmanns Gíslasonar og Þórarins Jónssonar á Grund, sýslumanns í Eyjafjarðarsýslu.

190 Þ.e. nýstárlega hluti og sjaldséna, sem væri á Íslandi.

þá þykist eg samt hvorki meiri né minni maður fyrir hana, og svo vona eg það reynist fyrir guðs hjálp.

Fleira man eg ekki að sinni, þar aðkallið er eitt og annað. Gjarnan get eg vitað og unnt yður, að þér megið ánægður í Höfn lifa; enda, ef þér kæmuð hingað til lands, vilda eg og óska yður ánægðum hér að lifa hjá góðum vinum. Félli og ferð yðar um Staðarsveit, eða Miklaholtshrepp, væruð þér velkomnir á Hofstöðum¹⁹¹ næturtíma, helst ef þar væri svo komið í lag, að mönnum væri þar inni verandi. Lifið nú ætíð vel og heilir, jafnan undir hins þríeina guðs náðar vernd á sál og lífi, og þá helst, er yður mest á ríður. Hvar uppá eg vil finnast

Yðar verðugleika
skyldugur vin og þénari
Eggert Ólafsson.
Reykholti d. 1. Septbr. anno 1767.

[Utan á bréfinu:]

A monsieur
Monsr Jóni Ólafssyni (Grunnfirðingi),¹⁹²
mjög vellærðum og fornum fræðimanni,
þetta vinsamlega,
að Kaupmannahöfn.

6. Bréf Jóns Ólafssonar til Eggerts Ólafssonar 18. maí 1768¹⁹³

AM 996 4to III, bl. 511r–513r:

Lögmanni Eggert Ólafssyni, hann er vicelögmaður Sveins¹⁹⁴

Eðla og hávísi hr lögmann
Hátt virðandi ágæti vin!
Alúðar kveðja

191 Eggert ætlaði að fara að búa um vorið eftir á Hofstöðum í Miklaholtshrepp, en á flutningnum þangað frá Sauðlauksdal drukknaði hann í Breiðafirði með allri skipsögn, og hefir síðan ekkert fundist hvorki af skipi né mönnum né farangri.

192 „Grunnavíkingi“ rectius puto (þ.e. Grunnavíkingi held eg réttara) ritar Jón Ólafsson utanmáls.

193 Eggert drukknaði 30. maí sama ár.

194 Sveinn Sölvason á Munkaþverá var lögmaður og skáld. Eggert var skipaður varalögmaður sunnan og austan 1767.

Eg heilsa alúðlega með framburði virðulegustu kveðju sem yður tilhlýðir er faguð sé fegurstu sjálfæskilegum heilla og hagsbóta fyrirmælingum með viðtengdu skyldugu þakklæti fyrir allt hið góða, æruríkt, hollt mér og manndómslegt yður. Bréf yðar skrifað frá Reykholti þann 1. sept. síðstliðinn¹⁹⁵ meðtók eg hjá bróður yðar, nafna mínum merkilegum, þann 25. oct. Er það fullt af góðu einu sem alltið er von að yður. Hefi eg það gaman alltið af yðar bréfum að eg les þau nokkrum sinnum upp aftur, þar eg gjöri ei við flest öll önnur en að hlaupa þau einu sinni í gegnum, því þau eru einskisverð flestöll nema nokkuð fréttakyns sem eg er vanur að fá frá tveimur eður þremur mönnum.

Merkilegt exemplum pietatis erqvæ est fundamentum omnium virtutum sem jafnvel heiðinn maður, borgarstjórinn í Róm, Cicero, sagði forðum.¹⁹⁶ Væri án efa margt betra ef meira mætti af slíku hjá oss, færri launskammir sem eg varð var við seinast þar og per consequens minni refsingarplágur. Ei hefi eg heldur heyrt fyrr getið sumra ókennilegra sjúkdóma sem þar eru sagðir kvelja fólk.¹⁹⁷

En eg tek nú til að hirða um slíkt minna en áður í þeirri fyrirhugsan að leifa það eftirkomendunum til eftirtekta ásamt öðrum mínum blöðum. Hnignandi heilsa mín nú í mínu anno climacterico magno¹⁹⁸ minnir mig og á að leggja alla mína sýslan frá mér; hefi eg í þeirri meining¹⁹⁹ gjört Catalogum yfir allt það sem á að heita eg hafi párað saman og hefi í ráði innan vetrar, ef so lengi hjari, að segja mig frá öllu því, þó með vissri restriction.²⁰⁰ Er í sannleika gleði að spyrja gott frá yðar heilbrigði líkamans.²⁰¹ Guð gefi yður bestu farsæld til yðars so vel uppbyrjaða búskapar sem ráðahags er nauðsynlega verður með að fylgja einkum embættismönnum, sanna eg að þér sýnið enn

195 Brúðkaupsveisla Eggerts og Ingibjargar Guðmundsdóttur var haldin í Reykholti í Borgarfirði 1767 og stóð í viku. Voru þau svo um veturinn 1767–1768 í Sauðlauksdal hjá Birni Halldórssyni, mági Eggerts.

196 Fundamentum est omnium virtutum pietas erga parentes. „Skyldurækni barna er grundvöllur allra dyggða. [Lat., Pietas fundamentum est omnium virtutum.]“ Cicero (Marcus Tullius Cicero).

197 Frá *Merkilegt*: Viðbót á spássíu.

198 Skv. stjörnufræði/-speki var það 63. aldursárið, þegar miklar breytingar verða á líkamanum, mjög örlagaríkt ár og getur verið spurning um líf eða dauða (fyrsta árið þegar maður er 7 ára, síðan margfeldi af sjö, 21, 49, 56 o.s.frv.).

199 í *þeirri meining*: Bætt við ofan línu.

200 Þ.e. skilyrði.

201 Frá *Er í sannleika*: Viðbót á spássíu.

manndyggð yðar í útvalningu egtamakans og byggja þannin uppá ætt yðar. Drottinn blómgi yðar hagan allan með bestu blessan í hvertveggja standinu so allt það verði til góðs yndis og ávaxtar. Sem og í embættinu, að laga og bæta það áfátt er í almúga stjórninni. Þykist eg so mikið til yðar þekkja að yður vantar ei vit, góðvilja og kunnáttu til þess. Má og vera, að landtetri voru sé nú ei síður vanþörf á góðum forstjórum en nokkurntíma áður; þar margt ólið kann að standa eigi einasta kaupmanna öldinni sem nú er, lagafarinu og óliðlegum hætti aldarinnar, og enn þá ei síst hér sem margur er lítt til þekkir og eður ei íhugar nema það sem fyrir öngvum liggur kynni að rísa hugur við. Mér kemur oft í hug tilgáta þess merkilega og langsæja manns Aquilina (eins og hann þýddi það, ef ei er heldur contentus vel gaudens bonam annorum²⁰²) Megalini.²⁰³ Tvennt er það eg henti úr tali hans (en svá ec spaks geta) um hér verandi statum futurum sem berlega er í aðsigi. Af hverju hverutveggi kynni að leiðast mest ógagn landi voru og fullkominn kollsteypir. Er það því ærið skylt sem fyrir mig flaug í vetur að í orð hefði komið sala á því. Deus meliora²⁰⁴ og vil ei prae stupore²⁰⁵ tala um það fremur. Því kóngl(ega) herskapi liður vel. Drottning vor Magthildur færði kóngi og ríki ungan printz í vetur þann 28. jan. kl. 3 til 10.²⁰⁶ En var skírður Friðreks nafni þann 30. um kvöldið kl. milli 4 og 8 með hringingum og öðru því státi er þér kannist við. Symbolum kóns vors, Gloria Amor Patriæ,²⁰⁷ munið þér vita. Hann reisti heim til Holsten 8. hujus því ei mun verða af ferð hans til Italien sem komin var í orð og drottningu so vel sem hoffinu var á móti rétt(ega). Þó fjár- og enn meir nautadauðinn sé að mestu afrokinn eru allir²⁰⁸ óhóflega dýrir so fólk knurrar auml(ega) og ætlar ei við að haldast og líka liggur enn á sá almenni skattur. Þó vantar

202 Þ.e. ánægður eða glaður í góðu ári.

203 Að öllum líkindum er *Aquilina Megalini* umorðun Jóns á nafni Árna Magnússonar handritasafnara. *Aquila* er örn á latínu og *mega* þýðir mikill. Orðalagið sem á eftir fer, að Jón hafi hent það „úr tali hans“, styður þá tilgátu. Í ævisögu sinni um Árna Magnússon skýrir Jón nafn Árna sem „aquilanus [arnarlegur] í latínu“; Jón Ólafsson úr Grunnavík, *Ævisögur ypparlegra merkismanna*, útg. Guðrún Ása Grímsdóttir (Reykjavík: Góðvinir Grunnavíkur-Jóns, 2013), 48.

204 Þ.e. Guð láti batna eða gefi betri tíma.

205 Þetta virðist merkja: svo ég verði ekki óður eða til að æra ekki óstöðugan.

206 Síðar Friðrik VI., dansk-norskur, frá 1814 aðeins danskur kóngur. Sonur Kristjáns VII. og Caroline Mathilde, fæddur 28. janúar 1768.

207 Einkunnarorð Kristjáns VII. (1766–1808) voru *Gloria ex amor patriæ*.

208 Hér vantar sennilega orð, t.d. *hlutir* eða annað sambærilegt.

ei klæðaburð, comediur og annað fleira franskt narrarí, né heldur þá miklu kaffidrykkju er jafnvel sosem töfrar fátækt fólk. Eg vil ei fá meir til orða réttargang (ostindiskar og chiniseskar fáfengar porcellens og klæða vörur etc.)²⁰⁹ og sumt annað. Eg vil ei tala meira um slíkt en Svíar eru að hressa við sína oeconomiam og commercia engelskir með þúfur sínar hvað sem að þykir um korntaxta, Parlamentesherra og annað. Keisarainnan í Rússlandi, sú merkilega Cathrin, er að láta smíða ný lög.²¹⁰ Þeir í Pohlen kýta innbyrðis, samt eftir vanda, þó kóngsmálið sé nú fyrir nokkru fast orðið; verst er það milli kaþólskra og dissidentanna²¹¹ hverja hinir enn þá ofsækja en páfinn andar að þeim eldi. Það tekur þó heldur en eigi nú að syrta í þann djúpa ál hans mikla myndugleika og yfirráð Jesúítanna er lengi hafa leikið glatt í heiminum. Það byrjaðist fyrst í Spanien í vetur af föstupredikunum einhverra er opinber(ega) sögðu að það veraldlega vald ætti í öllu að víkja fyrir hinu andlega. General Procureur hoffsins kvað Christum aldrei hafa gefið það postulunum né heldur sjálfur brúkað. Biskupar sumir fylgdu sínum mönnum og voru því nokkrir fastir settir.²¹² Nú er hertuginn af Parma sem og er kóngur yfir báðum Siciliunum og sonur þess spanska kónigs.²¹³ Hann lagði herlið fyrir Bonifacio²¹⁴ og annað landgóts pápans, reknir út Jesúítar so úr klaustrinu og færðir uppá kirkjustaðinn, exceptis invalidis,²¹⁵ en góts þeirra til margra milljóna úr gulli, silfri, eðalsteinum tekið og fært í fiscum. Páfinn bar sig aumlega,²¹⁶ lét halda litaníur, gaf indulgentias.²¹⁷ Um þetta er sagt að skrif sé útgengið í Venedig á móti páfa. En hatur þeirra kaþólsku til hinna þar í Pohlen vísar sig enn þá með exemplis enormibus sem eru eftir páska þá reisandi pomondarius nokkur kaþólskur flanaði inn í kirkju meðan sá lútherski var að predika, kastaði að honum vondum orðum og hans religion, hljóp til og dró hann úr stólnum

209 Það sem hér er sett innan sviga er viðbót á spássíu.

210 Katrín II. var keisaraynja í Rússlandi 1762–96.

211 Þ.e. andófsmannanna.

212 Jesúítar voru reknir frá Spáni 1767.

213 Ferdinand hertogi af Parma 1765–1802. — Hér er viðbót neðst á spássíu, sem kemur efninu ekki við en er þó áhugaverð: „Ei hefi eg heyrt að Bitmálið nú 13 ára gamla sé fyrir Hærstarétt. En það mun satt að téður finni seint í jörðu.“ Jón Þýddi skjöl í svokölluðu bitmáli Magnúsar Filippussonar (Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, 315).

214 Þ.e. sundið á milli Korsíku og Sardiníu.

215 Þ.e. nema hinir veiku.

216 Bætt við á spássíu: „gat ei haldið vatni þá hann hélt ræðu um þetta jólaaftan.“

217 Þ.e. aflát. Fyrir framan er orðið *aflát* strikað út.

etc. so er rammt um þetta mikla odium²¹⁸ að mælt er so, að Tyrkjasultan skipti sér af því til sátta og jafnvel sá chinesiski keisari, þó það sé ólíklegt. Enn þá hefur sultaninum eigi tekist að debellera²¹⁹ printz Heraclium foringja Georgiananna.²²⁰ Hann skrifaði til í haust þeim gamla Paoli í Corsica; sendi forlata bréf fullt af orientaliskum metaphoris og nokkra camela og þess háttar fleira.²²¹ Paoli hefst vel við í Corsica, lagar allt í betra stand, og skiptir sína Respublicam með vissu nýju móti, tekur sumt af Aristocratia þeirra gömlu, sumt af nýrri smíðum. Þar eru og nokkur uppsátur í Arabien og Ægypten. Þann mikla jarðskjálfta er skeði í C(on)st(ant-ino)pel þann 22. Maji í fyrra hefur eimt eftir með nokkrum smærri síðan. En í Wien varð stór jarðsk(jálfti) þann 28. Martj í vor, so Danubium belgdi upp. Það er sem þeir færast frá Vestíndiumum norður eftir, því sagt er í vetur hafi eitthvað orðið vart við þá í Sachsen, líka og í Wallis í Engl(andi). Yfirflæðingar eftir venju í Niðurlöndunum og einstaðar í Fr(ank)ríki ásamt fjallhruni. Í nokkrum stöðum eldskaðar en þó ei allstórir. Ókennda menn hrakti á skipi til Archangel undan Norðurpolo í vetur, var þeirra tunga alls óskiljanleg þeim er fyrir voru og uppdöguð megtug þjóð uppá landinu langt nokkuð frá Qyebach, er á sögð hvít á lit, brúkar mikil skegg og fer með vopn og verjur. Gullpeningar fundust í Engl(andi) að vísu 800 ára gamlir. Menn hafa fengið pálmavið til að vaxa í Pétursborg, líka í Berlín (Sachsen) að sögn manna, þá karlkyn og kvenkyn fylgist að. Einhvers staðar í Þýskalandi uppfundin talandi manns mynd og merkileg byssa í FrR er á fáum mínútum gjörir mörg skot. Item vansköpuð börn í tveimur stöðum, annað var í Polen, tvö börn vaxin saman. Hár aldur hér um 14 manna er flestir voru nýlega andaðir í ýmsum stöðum og hvað þess háttar nýlundu vera kann smærra slags. Þetta er so yður til gamans meðan þér lesið línur þessar velvitandi þér munið hafa annað merkilegra að þenkja.²²² Eg kýs

218 Þ.e. hatur.

219 Þ.e. draga þrótt úr.

220 Heraclius II. var georgíanskur prins sem var þjálfður í herbúðum Nadir Shah, Persakonungs og fór með honum í leiðangur til Indlands 1739. Nadir Shah náði völdum í Georgíu árið 1733 (hann hafði áður frelsað Persíu frá Afgönnum og rekið Tyrki burt). Þegar Nadir Shah lést 1747 endurreisti Heraclius konungsríkið Georgíu og var útnefndur konungur í Tiflis.

221 Pasquale Paoli (1725–1807) var þjóðhetja og forseti Korsíku. Neyddur í útlegð til Bretlands 1768. Sneri aftur eftir Frönsku byltinguna 1789 sem hann studdi í fyrstu en sneri síðar baki við.

222 Viðbót á spássíu: „Mál Magn. Philippussonar ut supra.“

mér til yðar sama mér velviljaða og hreinlynda favorinn sem til forna samt áður en eg felli brag: Kemur mér það í hug, að kunningi sra Þórður Jónsson skrifaði mér til frá Skálholti þar 5. aug. síðstliðinn og segir so: „Jeg bað hann að gefa mér (scil. árið fyrir) ljósa útlekking yfir Friderices Drápu í mínu síðarsta skrifi hverja eg nú ítreka.“²²³ Eg mun færa mig undan því posito eg skrifi honum nokkuð til og vísa þeirri kynlegu bón til þeirra sem þar eru framan á skrifaðir auctores. Eg veit ei hvort eg skil hana so vel allsstaðar að eg vogi.²²⁴ Er ei einn af autoribus og vísa heim til þeirra. Vil eg ei hindra mig á því að brjóta höfuðið til einskis, nema máske exponera mig ludibrio²²⁵ þeirra lærðu manna er vit munu hafa á fornum skáldskap vorum þar á stólnum og er ei vert að fjölyrða um þar frammar ...

Eitt vildi eg enn þá segja sem er. Er það ekki enn einn sýnilegur foetus²²⁶ þessara tíma hversu þrjú K gefa bestu prestaköll. Eg meina capellanstand, kona og kaupmenn. Mig tók ei so þungt þegar eg varð forðum að víkja fyrir kvæntum capellan því hann var attestatus eins og eg, var þó tví fyrir á kominn, en þessi er óattestatus og er því nú það besta ráð orðið að fara hvergi af landinu, sníkja sig inn í capellansstand hjá gömlum presti á góðu kalli og kvonga sig strax. Eigi segi eg þar fyrir að þessi sr Hallgrímur kunni ei að vera velhæfur og góður maður en það er hvergi nærri sannsýnilegt eður réttvíst og er eitt á meðal annars að gjöra menn að osoribus bonarum literarum²²⁷ og færa inn Barbariem. Munu slíkir promotores²²⁸ setja það lítið á sig. O tempora, o mores.²²⁹

223 Sennilega Þórður Jónsson (1698–1776) sem lenti í málaferlum við sóknarbörn sín, var dæmdur frá embætti en fór í Skálholt 1762 og andaðist þar ókv. og barnlaus. „Var maður ekki ógáfaður né illa að sér, en sérvitur, einrænn og hrokafullur (sjá Lbs.) Í skýrslum Harboes er hann talinn mjög minnisgóður, en algerlega dómgreindarlaus“ (Páll Eggert Ólason, *Íslenskar æviskrár*, 5:104).

224 „fyrst þar ei nein mun argumentum hvernar strophæ“ er bætt við á spássíu: þ.e. rök eða útskýring hvernar vísu.

225 Þ.e. gera mig að aðhlátursefni.

226 Þ.e. fósturvísir eða einkenni.

227 Þ.e. óvinum góðra mennta. Tilvitnun í Erasmus frá Rotterdam.

228 Þ.e. forkólfar.

229 Allt frá *Eitt vildi eg enn þá segja sem er* er viðbót neðst á spássíu og heldur áfram á næstu síðu.

... er gefi nú manndygð yðar fyrir okkar kunningsskapar skuld er so lengi hefur misbrúkað yðar þolinmæði með fánýtum línun þessum aðeins. Eg óska alls góðs yðar þrefalda nýja standi nefnil(ega) embættis, kvongunar og búsyслу. Guð efli það sem best gegnir að sjálfs yðar óskum. Og ei munda eg, ef mér auðnaðist að dragast þar einhverntíma um sveit, hvað þó mjög er efanlegt, sneiða fram hjá bæ yðar, heldur taka til þakka að koma þar við. Verið so Guðs ást með göfugri kærustu alla tíma trúlegast inni falinn og af mér skyldugum þakklætis orðum fyrir merkilega gott mér áður téð og blessunar auðigustu fyrirmælum alls hins besta kærlega kvaddur af mér sem alltið vil stunda að finnast eðla hr lögmann yðar þénustuskyldugur og alls góðs unnandi falslaus kunningi Jón Ólafsson. Khafn, þann 18da Maji, Anno 1768.

Vel eðla og hávísun vicelögmanni norðan og vestan á Íslandi herra Eggert Ólafssyni þetta þénustusaml(ega) að Hofi í Kolbeinsstaðahrepp.²³⁰

HEIMILDASKRÁ

HANDRIT

AM 413 fol.	ÍBR 88 8vo
AM 429 fol.	JS 472 4to
AM 990 4to	Lbs. 817 4to
AM 974 4to	Lbs. 853 4to
AM 994 4to	Lbs. 1220 4to
AM 996 4to	Thott 486 8vo

PRENTAÐAR HEIMILDIR

- Arne Magnussons private brevveksling*. Útg. Kristian Kålund og Finnur Jónson. Kaupmannahöfn: Gyldendal, 1920.
- Eggert Ólafsson. *Kvæði Eggerts Ólafssonar útgefin eptir þeim beztu handritum er feingizt gátu*. Kaupmannahöfn: [s.n.], 1832.
- Einar Guðmundsson. „Stefán Björnsson reiknimeistari.“ *Fréttabréf Íslenszka stærðfræðafélagsins* 7, nr. 1 (1995): 8–27.
- Halldór Kiljan Laxness. *Íslandsklukkan*. 3. útg. Reykjavík: Helgafell, 1969.
- Jón Helgason. *Jón Ólafsson frá Grunnavík*. Safn Fræðafélagsins um Ísland og Íslendinga. 5. b. Kaupmannahöfn: Hið íslenska fræðafélag, 1926.

230 Bætt við á spássíu.

- Jón Ólafsson úr Grunnavík. „Animadversiones aliquod & paulo fusior præsentis materiæ explanatio. Hugleiðingar um sótt og dauða íslenskunnar.“ Útg. Gunnlaugur Ingólfsson og Svavar Sigmundsson. *Gripla* 10 (1998): 137–54.
- . „Meiningar ýmislegar um það svokallaða norðurljós.“ Útg. Veturliði G. Óskarsson. Í *Vitjun sína vakta ber: Safn greina eftir Jón Ólafsson úr Grunnavík*. Ritstj. Guðrún Ingólfssdóttir og Svavar Sigmundsson, 81–90. Reykjavík: Góðvinir Grunnavíkur-Jóns og Háskólaútgáfan, 1999.
- . *Ævisögur ypparlegra merkismanna*. Útg. Guðrún Ása Grímsdóttir, Reykjavík: Góðvinir Grunnavíkur-Jóns, 2013.
- Kristín Bjarnadóttir, Aðalsteinn Eypórsson og Þorsteinn G. Indriðason. „Skrá um íslensk málfræðirit til 1925: Mart finna hundar sjer í holum.“ *Íslenskt mál og almenn málfræði* 10–11 (1988–89): 177–257.
- „Nokkur bréf Eggerts Ólafssonar 1760–1767.“ *Andvari* 1 (1874): 172–93.
- Páll Eggert Ólason. *Íslenzkar æviskrár frá landnámstímum til ársloka 1940*. 5 b. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag, 1948–52.
- Ritverk Jónasar Hallgrímssonar*. 4 b. Útg. Haukur Hannesson, Páll Valsson og Sveinn Yngvi Egilsson. 1. b., *Ljóð og laust mál*. Reykjavík: Svart á hvítu, 1989.
- Svanhildur Óskarsdóttir. „Hafnarsæla.“ Í *Margarítur bristar Margréti Eggertsdóttur fimmtugri 25. nóvember 2010*. Ritstj. Guðvarður Már Gunnlaugsson, Svanhildur Óskarsdóttir og Þórunn Sigurðardóttir, 84–86. Reykjavík: Menningar- og minningarsjóður Mette Magnussen, 2010.
- Sverrir Tómasson. „Tilraun til útgáfu. Snorra Edda Jóns Ólafssonar úr Grunnavík.“ Væntanleg 2013.
- Vice-Lavmand Eggert Olafsens og Land-Physici Bjarne Povelsens Reise igiennem Island, foranstaltet af Videnskabernes Selskab i Kiøbenhavn, og beskreven af forbemeldte Eggert Olafsen*, 2 b. Sorøe, 1772. Íslensk þýðing: *Ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar um ferðir þeirra á Íslandi árin 1752–1757*. 2 b. Þýð. Steindór Steindórsson. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja, 1943.
- Vilhjálmur Þ. Gíslason. *Eggert Ólafsson*. Íslensk endurreisn. 2. b. Reykjavík: Bókaverslun Þorsteins Gíslasonar, 1926.

Höfundar þakka Guðvarði Má Gunnlaugssyni, Giovanni Verri og Matteo Tarsi fyrir aðstoð við handritalestur og skýringar.

SUMMARY

“Betra er að gjöra sér hjálpvænlegar en hryggvar innbyrlingar”: The Private Correspondance Between Jón Ólafsson from Grunnavík (1705–1779) and Eggert Ólafsson (1726–1768) during the Years 1760–68

Keywords: Jón Ólafsson from Grunnavík, Eggert Ólafsson, private letters, history, Icelandic studies, poetry, the eighteenth century.

This article presents an edition of the private correspondence between Jón Ólafsson from Grunnavík (1705–1779) and Eggert Ólafsson (1726–1768), complete with commentary and a short introduction. Jón’s letters are preserved in manuscript, notably in AM 996 4to, whose text is published here for the first time; Eggert’s letters were first printed in the journal *Andvari* in 1874. Jón Ólafsson is now best known as Árni Magnússon’s scribe in Copenhagen, famously parodied in Halldór Laxness’s novel *Iceland’s Bell* as the gauche and comic Jón Grindvicensis; Eggert, on the other hand, has long been recognized as an accomplished poet and a pioneering figure in the Icelandic Enlightenment. In fact, the two men were good friends and had much in common. Both were interested in poetry, Icelandic studies, natural science and the future of their native land. In the letters they discuss their lot in life, their interests and hopes, and also the latest news from home and abroad. We learn of Jón’s unequivocal wish that Eggert succeed him as a leading figure in Icelandic studies. Both men had every reason to assume that Eggert had a long life ahead of him, but, in the event, Jón’s last letter to his friend may well have gone unread, for Eggert drowned in Breiðafjörður just a few days later.

Margrét Eggertsdóttir
Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum
Árnagarði við Suðurgötu
IS-101 Reykjavík
megg@hi.is

Veturlíði G. Óskarsson
Institutionen för nordiska språk
Uppsala universitet
Box 527
SE-751 20 Uppsala
veturlidi.oskarsson@nordiska.uu.se